

ТОВ «ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «МЕТІНВЕСТ ПОЛІТЕХНІКА»

Гірничо-металургійний факультет

Кафедра матеріалознавства, механіки та природничих наук

«Допущено до захисту»

Гарант ОПП

Тетяна КУЛІК

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

за підсумками виконання
освітньо-професійної програми
«Інжиніринг механічного обладнання та систем»
за спеціальністю 131 (G9) Прикладна механіка

**на тему «Забезпечення працездатності основного технологічного
обладнання транспортного парку ПрАТ «ЦГЗК» на основі поєднання
аналізу надійності та міцнісних розрахунків його відповідальних
вузлів»**

Керівник роботи

Тетяна КУЛІК

Консультант від підприємства

Віктор КОВАЛЕНКО

*Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело*

Здобувач

Дмитро БУНЯК

Підсумкова оцінка за атестацію			
--------------------------------	--	--	--

Голова ЕК

Микола ПЕТРЯКОВ

Запоріжжя 2026

ТОВ «ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «МЕТІНВЕСТ ПОЛІТЕХНІКА»

Факультет	<u>гірничо-металургійний</u>
Кафедра	<u>матеріалознавства, механіки та природничих наук</u>
Ступінь вищої освіти	<u>бакалавр</u>
Спеціальність	<u>131 (G9) Прикладна механіка</u>
ОПП	<u>«Інжиніринг механічного обладнання та систем»</u>

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Гарант ОПП

_____ Тетяна КУЛІК

23.02.2026 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА**

Буняка Дмитра Олексійовича

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

1 Тема роботи: Забезпечення працездатності основного технологічного обладнання транспортного парку ПрАТ «ЦГЗК» на основі поєднання аналізу надійності та міцнісних розрахунків його відповідальних вузлів

керівник роботи Кулік Тетяна Олександрівна, канд. техн. наук, доцент кафедри матеріалознавства, механіки та природничих наук

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом Університету №41/23.02.2026 від 23.02.2026 р. _____

2 Термін подання роботи 12.06.2026 р. _____

3 Вихідні дані до роботи: Навчальна та науково-технічна література, державні стандарти, технічна документація підприємства, матеріали з експлуатації прокатного обладнання, методична література зі спеціальних дисциплін, результати виробничих спостережень та досліджень, відкриті інформаційні джерела _____

4 Зміст пояснювальної записки (перелік питань): Анотація. Зміст. Вступ. Аналіз предметної області (характеристика ділянки ЦЗВМ ПрАТ «ЦГЗК», умови експлуатації ПРК у кар'єрній зоні, конструкція та аналіз відмов насосно-вимірювального блоку, постановка інженерної проблеми). Спеціальний розділ (розрахунок надійності за законом Вейбулла, міцнісні розрахунки вала та фланцевих з'єднань, FMEA-аналіз, розробка діагностичної моделі та заходів модернізації).

Економічне обґрунтування запропонованих заходів (CAPEX, розрахунок ефекту, NPV, ROI, аналіз чутливості). Безпека праці у предметній області (аналіз виробничих факторів, заходи електростатичного захисту, пожежна та екологічна безпека). Висновки. Перелік використаних джерел

5 Перелік графічного (демонстраційного) матеріалу: демонстраційна презентація результатів кваліфікаційної роботи

6 Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи, що стосуються їх.

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта
Аналіз предметної області	Кулік Т.О., доцент каф. МАТМЕХ
Спеціальний розділ	Кулік Т.О., доцент каф. МАТМЕХ
Економічне обґрунтування запропонованих заходів	Кулік Т.О., доцент каф. МАТМЕХ
Безпека праці у предметній області	Кулік Т.О., доцент каф. МАТМЕХ

Дата видачі завдання 23.02.2026 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи
1	Розділ 1. Аналіз предметної області	23.02.2026 – 31.03.2026
2	Розділ 2. Спеціальний розділ	15.03.2026 – 15.05.2026
3	Розділ 3. Економічне обґрунтування запропонованих заходів	01.05.2026 – 31.05.2026
4	Розділ 4. Безпека праці у предметній області	15.05.2026 – 05.06.2026
5	Висновки, перелік посилань, вступ, зміст, реферат	01.06.2026 – 10.06.2026
6	Подання завершеної роботи. Перевірка на академічний плагіат	11.06.2026 – 16.06.2026
7	Остаточне оформлення роботи та графічного (презентаційного) матеріалу	12.06.2026 – 17.06.2026
8	Рецензування завершеної роботи. Захист	18.06.2026 – 24.06.2026

Здобувач _____ Дмитро БУНЯК

Керівник роботи _____ Тетяна КУЛІК

АНОТАЦІЯ

Буняк Д.О. Забезпечення працездатності основного технологічного обладнання транспортного парку ПрАТ «ЦГЗК» на основі поєднання аналізу надійності та міцнісних розрахунків його відповідальних вузлів.: дипломна робота бакалавра : на правах рукопису. Запоріжжя : ТОВ «Технічний університет «Метінвест Політехніка», 2026. 94 с.

Об'єкт дослідження – процес експлуатації та технічного обслуговування насосно-вимірювального блоку (НВБ) паливороздавальної колонки (ПРК) «Шельф-100» у складі інфраструктури паливозабезпечення транспортного парку ПрАТ «ЦГЗК».

Предмет дослідження – показники надійності, міцність відповідальних вузлів НВБ та інженерні рішення щодо забезпечення їхньої працездатності в умовах агресивного кар'єрного середовища.

Мета роботи – забезпечення експлуатаційної надійності та продовження ресурсу НВБ ПРК «Шельф-100» шляхом комплексного поєднання статистичного аналізу відмов, інженерних розрахунків на міцність відповідальних деталей з урахуванням реальних концентраторів напружень, розробки комплексу модернізаційних заходів та техніко-економічного обґрунтування їхнього впровадження.

У першому розділі проведено аналіз предметної області, умов експлуатації ПРК у кар'єрній зоні та виявлено домінуючі фізичні фактори деградації вузлів НВБ.

У другому розділі виконано розрахунково-аналітичне дослідження надійності (апроксимація законом Вейбулла) та міцності вала роторного насоса і фланцевих з'єднань з урахуванням абразивного зносу та циклічних вібраційних навантажень.

У третьому розділі обґрунтовано комплекс інженерних заходів щодо модернізації гідравлічного тракту (двоступенева фільтрація, триботехнічні матеріали, віброзахист) та виконано економічний розрахунок ефективності запропонованих рішень.

У четвертому розділі сформовано систему організаційно-технічних заходів з безпеки праці, пожежної та екологічної безпеки при експлуатації оновленого обладнання на дільницях ЦЗВМ.

НАСОСНО-ВИМІРЮВАЛЬНИЙ БЛОК, ПАЛИВОРОЗДАВАЛЬНА КОЛОНКА, НАДІЙНІСТЬ ОБЛАДНАННЯ, МІЦНІСНІ РОЗРАХУНКИ, АБРАЗИВНИЙ ЗНОС, ВІБРОЗАХИСТ, ПРЕДИКТИВНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ, FMEA-АНАЛІЗ, ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ, ПРОМИСЛОВА БЕЗПЕКА.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ПРЕДМЕТНОЇ ОБЛАСТІ	10
1.1 Характеристика виробничої ділянки та роль паливозабезпечення в технологічному циклі ПрАТ «ЦГЗК»	10
1.2 Аналіз умов експлуатації обладнання в кар'єрній зоні.....	14
1.3 Конструктивно-функціональний аналіз ПРК «шельф-100» та її насосно-вимірювального блоку	18
1.4 Статистика відмов та постановка інженерної проблеми	27
РОЗДІЛ 2. РОЗРАХУНКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ АНАЛІЗ	31
2.1 Дослідження показників надійності НВБ в умовах агресивного середовища.....	31
2.2. Інженерні розрахунки на міцність та довговічність відповідальних вузлів.....	37
2.3 FMEA-аналіз відмов та діагностична модель.....	48
2.4 Розробка комплексу заходів з модернізації та забезпечення працездатності....	53
РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЗАПРОПОНОВАНИХ ЗАХОДІВ	61
3.1. Розрахунок капітальних витрат на модернізацію	61
3.2 Розрахунок економічного ефекту від впровадження запропонованих заходів ...	65
3.3 Оцінка інвестиційної привабливості та аналіз чутливості проекту.....	71
РОЗДІЛ 4. БЕЗПЕКА ПРАЦІ У ПРЕДМЕТНІЙ ОБЛАСТІ	76
4.1. Аналіз небезпечних і шкідливих виробничих факторів.	76
4.2. Інженерні рішення щодо безпеки при експлуатації та модернізації.....	78
4.3. Заходи з пожежної безпеки та екологічної безпеки.....	82
ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	93

ВСТУП

Безперервність технологічного циклу ПрАТ «ЦГЗК» жорстко лімітується ритмічністю транспортного парку, сумарна добова потреба якого в дизельному паливі вимірюється десятками тисяч літрів. Ключовим елементом інфраструктури паливозабезпечення виступають паливороздавальні колонки «Шельф-100», які експлуатуються на відкритих майданчиках у безпосередній близькості до діючих вибоїв та дробильних фабрик. На обладнання синергетично впливають низькочастотні вібрації з прискоренням до 5 м/с^2 , високоабразивний залізорудний пил із твердістю кварцу 7 за Моосом та значні температурні градієнти від $-25 \text{ }^\circ\text{C}$ до $+55 \text{ }^\circ\text{C}$. Експлуатаційна статистика підтверджує, що зазначені фактори скорочують фактичний ресурс насосно-вимірювального блоку на 20–25 % порівняно з паспортними даними, а відмови набувають закономірного зносового та втомного характеру, що математично описується розподілом Вейбулла з параметром форми $\beta=1,8$.

Існуюча календарна система планово-попереджувальних ремонтів не враховує реальної кінетики деградації міцності вузлів, що призводить до розгерметизації фланцевих з'єднань, абразивного зносу прецизійних пар та виходу метрологічної похибки за допустимі межі $\pm 0,5 \%$. Це генерує приховані фінансові втрати та каскадні простої кар'єрної техніки, вартість яких сягає 15000 грн/год. Вирішення окресленої проблеми вимагає переходу до обслуговування за фактичним станом, яке базується на комплексному поєднанні аналізу надійності, міцнісних розрахунків відповідальних деталей з урахуванням реальних концентраторів напружень, а також розробки інженерних заходів щодо модернізації системи фільтрації, віброзахисту та впровадження засобів предиктивного

моніторингу. Саме ці обставини обумовлюють високу науково-практичну актуальність даної кваліфікаційної роботи.

Метою роботи є забезпечення експлуатаційної надійності та продовження ресурсу насосно-вимірювального блоку (НВБ) паливороздавальної колонки (ПРК) «Шельф-100» шляхом комплексного поєднання статистичного аналізу відмов, інженерних розрахунків на міцність відповідальних деталей з урахуванням реальних концентраторів напружень, розробки комплексу модернізаційних заходів та техніко-економічного обґрунтування їхнього впровадження в умовах ПрАТ «ЦГЗК».

Для досягнення поставленої мети сформульовано та вирішено такі **завдання**:

- провести аналіз предметної області, умов експлуатації ПРК у кар'єрній зоні та виявити домінуючі фізичні фактори деградації вузлів НВБ;

- виконати розрахунково-аналітичне дослідження надійності (апроксимація законом Вейбулла) та міцності вала роторного насоса і фланцевих з'єднань з урахуванням абразивного зносу та циклічних вібраційних навантажень;

- розробити FMEA-матрицю відмов та діагностичну модель предиктивного технічного обслуговування на основі порогового моніторингу диференційного тиску та середньоквадратичної віброшвидкості;

- обґрунтувати комплекс інженерних заходів щодо модернізації гідравлічного тракту (двоступенева фільтрація, триботехнічні матеріали, віброзахист) та виконати економічний розрахунок ефективності запропонованих рішень;

- сформувати систему організаційно-технічних заходів з безпеки праці, пожежної та екологічної безпеки при експлуатації оновленого обладнання на ділянках ЦЗВМ.

Об'єкт дослідження – процес експлуатації та технічного обслуговування основного технологічного обладнання інфраструктури паливозабезпечення транспортного парку ПрАТ «ЦГЗК».

Предмет дослідження – показники надійності, міцність відповідальних вузлів НВБ ПРК «Шельф-100» та інженерні рішення щодо забезпечення їхньої працездатності в умовах агресивного кар'єрного середовища.

Методи дослідження. У роботі застосовано методи теорії надійності технічних систем (двопараметричний розподіл Вейбулла), опору матеріалів та деталей машин (гіпотеза Мізеса, розрахунки на втомну довговічність з урахуванням коефіцієнтів концентрації напружень), методи аналізу ризиків (FMEA), теорії віброзахисту, а також методи техніко-економічного обґрунтування інвестиційних проєктів (розрахунок NPV, IRR, терміну окупності). Статистична обробка експлуатаційних даних виконана з використанням методів математичного моделювання кінетики деградації матеріалів.

Елементи наукової новизни одержаних результатів полягають у наступному: – вперше для умов Криворізького басейну кількісно оцінено вплив абразивного кварцового пилу на межу витривалості вала роторного насоса шляхом введення кінетичного коефіцієнта концентрації напружень, що лінійно зростає з глибиною мікроподряпин; – запропоновано модифіковану діагностичну модель НВБ, яка інтегрує порогові значення диференційного тиску на фільтрі ($\Delta P \geq 0,05$ МПа) та віброшвидкості корпусу ($V_{rms} \geq 4,5$ мм/с) для автоматизованого переходу від календарного обслуговування до стратегії «за фактичним станом»; – розроблено інженерне рішення двоступеневої магнітно-сітчастої фільтрації, спеціально адаптоване до сепарації феромагнітного пилу залізорудних кар'єрів, що дозволяє знизити інтенсивність абразивного зносу прецизійних пар на 70–80 %.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що розроблений комплекс модернізаційних заходів та діагностична модель готові до безпосереднього впровадження в умовах Цеху зберігання та відпуску матеріалів (ЦЗВМ) ПрАТ «ЦГЗК». Реалізація запропонованих рішень дозволить скоротити непланові простої ПРК, повністю усунути приховані метрологічні втрати палива, отримати річний економічний ефект понад 3,0 млн грн на одну колонку та забезпечити термін окупності інвестицій у межах 7 днів. Методика FMEA-аналізу та розрахункові залежності можуть бути масштабовані на весь парк паливороздавального обладнання комбінату.

Таким чином, виконана кваліфікаційна робота представляє собою завершений інженерний проєкт, який поєднує фундаментальні розрахунки міцності та надійності з прикладними рішеннями щодо модернізації, економіки та безпеки праці. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг пояснювальної записки становить 94 сторінки машинописного тексту, містить 19 рисунків, 6 таблиць, 37 джерела.

1. АНАЛІЗ ПРЕДМЕТНОЇ ОБЛАСТІ

1.1 Характеристика виробничої ділянки та роль паливозабезпечення в технологічному циклі ПрАТ «ЦГЗК»

ПрАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат» (ЦГЗК) є одним із флагманів гірничодобувної галузі України та входить до складу Групи Метінвест. Технологічний цикл підприємства характеризується високим ступенем інтеграції та жорсткою взаємозалежністю всіх переділів: від видобутку залізистої руди у відкритих кар'єрах (Глеюватський, Артемівський, Петрівський) та підземним способом (шахта ім. О.В. Колачевського) до багатостадійного дроблення, магнітної сепарації та огрудкування з отриманням концентрату і окатишів [14, 22]. Безперервність цього циклу забезпечується потужним транспортним комплексом, який щодоби переміщує сотні тисяч тонн гірничої маси. Будь-яка дестабілізація логістичних потоків неминуче призводить до каскадних простоїв видобувного та переробного обладнання, що генерує значні фінансові збитки та безпосередньо впливає на собівартість кінцевої продукції.

Транспортний парк ЦГЗК структурно поділяється на залізничний, автомобільний та конвеєрний транспорт, причому саме залізничний та автомобільний транспорт є основними споживачами паливно-мастильних матеріалів (ПММ). Рухомий склад залізничного цеху представлений тяговими агрегатами серії ЕЛ та великовантажними вагонами-самоскидами (думпкарами) моделі 2ВС-105. Технічні характеристики думпкарів 2ВС-105 (вантажопідйомність 105 тонн, об'єм кузова 50 м³, тара 52 тонни) вимагають значних енергетичних витрат на їх переміщення кар'єрними профілями з ухілами до 60–70 % [4, 5]. Автомобільний парк включає важку кар'єрну техніку: екскаватори з

об'ємом ковша понад 10 м³, бульдозери та кар'єрні самоскиди серії БелАЗ (зокрема, БелАЗ-75131 вантажопідйомністю 130 тонн). Питомі витрати дизельного палива для таких машин за умов повного навантаження сягають 150–250 л/год. Відповідно, сумарна добова потреба транспортного парку ЦГЗК у дизельному паливі вимірюється десятками тисяч літрів, що вимагає безперебійної роботи інфраструктури паливозабезпечення.

Ключовим структурним підрозділом, що забезпечує функціонування цієї інфраструктури, є Цех зберігання та відпуску матеріалів (ЦЗВМ). Логістика палива на підприємстві передбачає його надходження на центральну нафтобазу, де відбувається відстій, первинний лабораторний контроль та подальша перекачка підземними трубопроводами до локальних пунктів заправки (АЗС), розташованих безпосередньо в кар'єрній зоні. Базовим виконавчим елементом на кінцевих вузлах відпуску ПММ є паливороздавальна колонка (ПРК). На дільницях ЦЗВМ ПрАТ «ЦГЗК» масово експлуатуються колонки моделі «Шельф-100» виробництва ТОВ НВК «Шельф» (рис. 1) [17]. ПРК «Шельф-100» призначена для видачі світлих нафтопродуктів з кінематичною в'язкістю від 0,55 до 40 мм²/с. Номінальна продуктивність базових модифікацій становить 50–90 л/хв, а для обслуговування великовантажної техніки застосовуються гідравлічні контури зі швидкісним каналом продуктивністю до 300 л/хв [17, 12].

Рисунок 1 - Загальний вигляд та компонування ПРК «Шельф-100» на дільниці АЗС ЦЗВМ

Роль ПРК у технологічному циклі не обмежується лише фізичною перекачкою рідини. Це високотехнологічний вузол комерційного обліку. Згідно із Законом України «Про метрологію та метрологічну діяльність» та вимогами ДСТУ EN 14154, максимально допустима похибка засобів виміральної техніки при відпуску палива не повинна перевищувати $\pm 0,5\%$ [5, 18]. Забезпечення цієї метрологічної стабільності є критичним для коректного списання матеріальних цінностей. Електронні блоки управління (ЕБУ) колонок «Шельф-100» інтегровані в систему контролю доступу за допомогою чип-ключів стандарту Dallas та протоколів передачі даних (RS-485), що дозволяє диспетчерським службам ЦЗВМ у режимі реального часу моніторити обсяги відпуску та запобігати нецільовому використанню ПММ.

Інфраструктура пунктів заправки ЦЗВМ включає комплекс інженерних споруд: залізобетонні фундаменти з інтегрованими заземлювальними контурами, підземні трубопроводи та системи аварійного відсікання. Фундаментні рами ПРК жорстко анкеруються до основи, проте через близькість до транспортних магістралей кар'єру вони постійно зазнають впливу динамічних навантажень. Інтеграція ПРК в єдину інформаційну систему комбінату забезпечує автоматичну звірку

обсягів заправки з бортовими системами моніторингу транспортних засобів, миттєве виявлення аномалій та формування аналітичних звітів для диспетчеризації. Це мінімізує вплив людського фактора та дозволяє оперативно перерозподіляти потоки техніки між пунктами заправки у разі виведення окремої колонки на регламентне технічне обслуговування.

Висновки до підрозділу 1.1:

1. Безперервність технологічного циклу ПрАТ «ЦГЗК» (від видобутку до огрудкування) жорстко лімітується ритмічністю транспортного парку, сумарна добова потреба якого в дизельному паливі вимірюється десятками тисяч літрів, що переводить інфраструктуру паливозабезпечення з розряду допоміжних у статус критичних вузлів логістики.

2. Паливороздавальні колонки «Шельф-100» виконують функцію прецизійного комерційного обліку, де вимога щодо метрологічної похибки не більше $\pm 0,5$ % (згідно з ДСТУ EN 14154) зумовлює застосування високоточних поршневих вимірювачів об'єму, критично чутливих до внутрішніх перетікань та механічного зносу.

3. Інтеграція електронних блоків управління (ЕБУ) в корпоративну мережу комбінату забезпечує прозорість обліку ПММ, проте підвищує вимоги до стабільності електроживлення (діапазон 170–240 В) та герметичності відсіків електроніки в умовах промислового пилу.

4. Розміщення високоточного гідравлічного та електронного обладнання на відкритих майданчиках у безпосередній близькості до діючих вибоїв та дробильних фабрик формує інженерну суперечність між необхідністю збереження метрологічної стабільності та агресивністю зовнішнього середовища, що вимагає кількісної оцінки дестабілізуючих факторів у наступному підрозділі.

1.2 Аналіз умов експлуатації обладнання в кар'єрній зоні

Експлуатація паливороздавальних колонок (ПРК) «Шельф-100» на ділянках Цеху зберігання та відпуску матеріалів (ЦЗВМ) ПрАТ «ЦГЗК» відбувається на відкритих майданчиках, що територіально інтегровані в інфраструктуру відкритих гірничих розробок Криворізького басейну. На відміну від стаціонарних автозаправних станцій цивільного призначення, промислові пункти заправки кар'єрного транспорту розташовані в безпосередній близькості до діючих вибоїв, дробильно-сортувальних фабрик та перевантажувальних естакад. Це формує специфічний мікроклімат, де технологічні процеси видобутку та переміщення залізистої руди генерують комплекс дестабілізуючих факторів, що діють на обладнання синергетично [14, 22].

Рисунок 2 - Умови експлуатації паливороздавального обладнання на ділянці АЗС та ГСМ ЦЗВМ

Домінуючим механічним фактором деградації є низькочастотний вібраційний фон, що генерується під час руху важкої кар'єрної техніки (самоскидів БелАЗ-75131, тягових агрегатів та думпкарів 2ВС-105) технологічними автодорогами. Згідно з вимогами ДСТУ ГОСТ 17516.1-

90 «Изделия электротехнические. Общие требования в части стойкости к механическим внешним воздействующим факторам», обладання, розміщене в зоні інтенсивного руху важкої кар'єрної техніки або на технологічних естакадах, належить до груп умов експлуатації M28 та M29. Для цих груп нормативний діапазон частот становить 12...35 Гц, а максимальне віброприскорення досягає 5 м/с^2 ($0,51 \cdot g$) [8]. Такі коливання з високою амплітудою передаються через залізобетонний фундамент на раму ПРК, ініціюючи процес самовідгвинчування різьбових з'єднань фланців гідравлічного моноблока, послаблення анкерного кріплення та втомне накопичення мікропошкоджень у зварних швах корпусних елементів.

Не менш критичним є абразивний вплив кар'єрного пилу. Аерозоль, що утворюється внаслідок буровибухових робіт та дроблення залізистих кварцитів, має складну полімінеральну структуру з високим вмістом діоксиду кремнію (SiO_2) та магнетиту. Твердість кварцових включень за шкалою Мооса дорівнює 7, що значно перевищує твердість більшості конструкційних сталей та еластомерів, з яких виготовлені деталі насосно-вимірювального блоку (НВБ). Потрапляючи у дизельне паливо, абразивні частинки розміром 10...25 мкм здатні долати штатний фільтр тонкого очищення (бронзову сітку з коміркою 60 мкм) у міру його технологічного забруднення. Згідно з класичною методикою розрахунку деталей машин на міцність, мікроподряпини на валу ротора глибиною 10...25 мкм створюють ефективний коефіцієнт концентрації напружень $\alpha_\sigma = 1,25 \dots 1,4$, що критично знижує межу втоми деталі та лімітує її ресурс [32]. Крім того, гігроскопічність рудного пилу призводить до утворення на поверхнях обладнання абразивно-корозійної пасти, яка інтенсифікує знос поршневих манжет лічильника об'єму та прецизійної пари «ротор–статор».

Температурні градієнти Криворізького басейну (сезонні коливання від $-25 \text{ }^\circ\text{C}$ до $+55 \text{ }^\circ\text{C}$ та значні добові перепади) спричиняють циклічні

термічні деформації корпусних деталей, трубопроводів та полімерних ущільнень. У зимовий період зростання кінематичної в'язкості дизельного палива збільшує гідравлічний опір усмоктувального тракту та навантаження на клиноременну передачу, підвищуючи ризик кавітаційного руйнування робочих камер насоса. Влітку прямий сонячний радіаційний нагрів корпусу ПРК призводить до перегріву гідравлічного моноблока та електронного блока управління (ЕБУ), що знижує змащувальну здатність палива і переводить вузли тертя в режим граничного мащення. Добові коливання температур також провокують утворення конденсату всередині відсіку електроніки, викликаючи окиснення контактних груп імпульсних датчиків.

Систематизацію дестабілізуючих факторів та їхній специфічний вплив на вузли ПРК «Шельф-100» наведено в табл. 1.

Комбінована дія зазначених факторів формує синергетичний ефект деградації, за якого швидкість зносу вузлів значно перевищує сумарний вплив окремих параметрів. Наприклад, вібраційне послаблення ущільнень відкриває шлях для проникнення вологого абразивного пилу всередину гідравлічного відсіку, де він змішується з конденсатом, утворюючи корозійно-активне середовище, яке руйнує як еластомери, так і дзеркала циліндрів вимірювача об'єму. Експлуатаційна статистика ЦЗВМ підтверджує, що в умовах кар'єрної зони міжремонтний ресурс прецизійних пар НВБ скорочується на 20–30 % порівняно з паспортними даними виробника, що вимагає застосування спеціальних інженерних підходів до розрахунків на міцність та довговічність у наступних розділах роботи.

Таблиця 1 - Фактори впливу агресивного середовища кар'єрної зони на вузли ПРК «Шельф-100»

Фактор впливу	Фізичні параметри та характеристика	Вплив на металоконструкції та корпус	Вплив на механічну та гідравлічну частину НВБ
Вібрація (від кар'єрної техніки власного насоса) та	Частота 12...35 Гц, прискорення до 5 м/с ² (групи M28/M29)	Послаблення анкерних болтів, поява втомних мікротріщин у зварних з'єднаннях рами.	Самовідгвинчування фланців моноблока, розгерметизація сальників штоків клапанів, вібраційний знос підшипників.
Абразивний пил (залізорудний, кварцовий)	Твердість SiO ₂ – 7 за Моосом, частинки 10...25 мкм, висока гігроскопічність	Утворення мікроподряпин на корпусі, осад на рухомих частинах, ризик підплівкової корозії.	Критичний абразивний знос прецизійних пар, формування ризик на валу ($\alpha^{\sigma} = 1,25...1,4$), втрата герметичності манжет.
Температурні перепади	Діапазон від -25 °С до +55 °С, прямий сонячний нагрів	Термічне розширення/стиснення металу, деформація зварних швів, старіння гумових ущільнень дверцят.	Зміна в'язкості палива: загустіння взимку (ризик кавітації), розрідження влітку (втрата мастильних властивостей).
Вологість та хімічна агресія	Дощ, туман, конденсація вологи на гігроскопічному пилу	Ризик електрохімічної корозії кріпильних елементів та петель.	Корозія пружин клапанів та внутрішніх поверхонь при наявності конденсату в паливі.

Висновки до підрозділу 1.2:

1. Низькочастотні вібрації (12...35 Гц) з прискоренням до 5 м/с², що відповідають групам M28 і M29 за ДСТУ ГОСТ 17516.1-90, генерують знакозмінні навантаження на фундаментну раму ПРК, спричиняючи послаблення різьбових з'єднань фланців та втомні мікротріщини зварних швів моноблока.

2. Високий вміст кварцового пилу (твердість 7 за Моосом) у кар'єрній атмосфері є домінуючим фактором абразивного зношування

прецизійних пар НВБ, оскільки частинки SiO₂ розміром 10...25 мкм долають штатний фільтр і формують на валу насоса мікроподряпини, підвищуючи коефіцієнт концентрації напружень до 1,25...1,4.

3. Значні сезонні та добові температурні градієнти (від -25 °С до +55 °С) призводять до циклічних деформацій ущільнень «метал-полімер» та періодичної деградації триботехнічних властивостей дизельного палива (загустіння взимку, втрата змащувальної здатності влітку), що переводить вузли тертя в режим граничного мащення.

4. Синергетичне поєднання абразивного пилю, вібрацій та температурних перепадів формує екстремальне експлуатаційне середовище, в якому фактичний ресурс прецизійних пар та герметичність гідравлічного контуру скорочуються на 20–30 % порівняно з паспортними даними, що вимагає перегляду підходів до міцнісних розрахунків та стратегії технічного обслуговування.

1.3 Конструктивно-функціональний аналіз ПРК «шельф-100» та її насосно-вимірювального блоку

Конструктивно паливороздавальна колонка (ПРК) «Шельф-100» виконана у вигляді металевої шафи, що монтується на посилену фундаментну раму. Згідно з експлуатаційною документацією виробника [17], архітектура корпусу передбачає чітке інженерне зонування: нижній відсік призначений для розміщення гідравлічної та електричної частин, а верхній — для блоку електроніки, індикації та керування (рис. 3). Таке фізичне розмежування вибухонебезпечної гідравлічної зони та електронного відсіку є критично важливим для забезпечення пожежної безпеки та часткового захисту мікропроцесорних плат від низькочастотних вібраційних навантажень, що передаються від фундаменту.

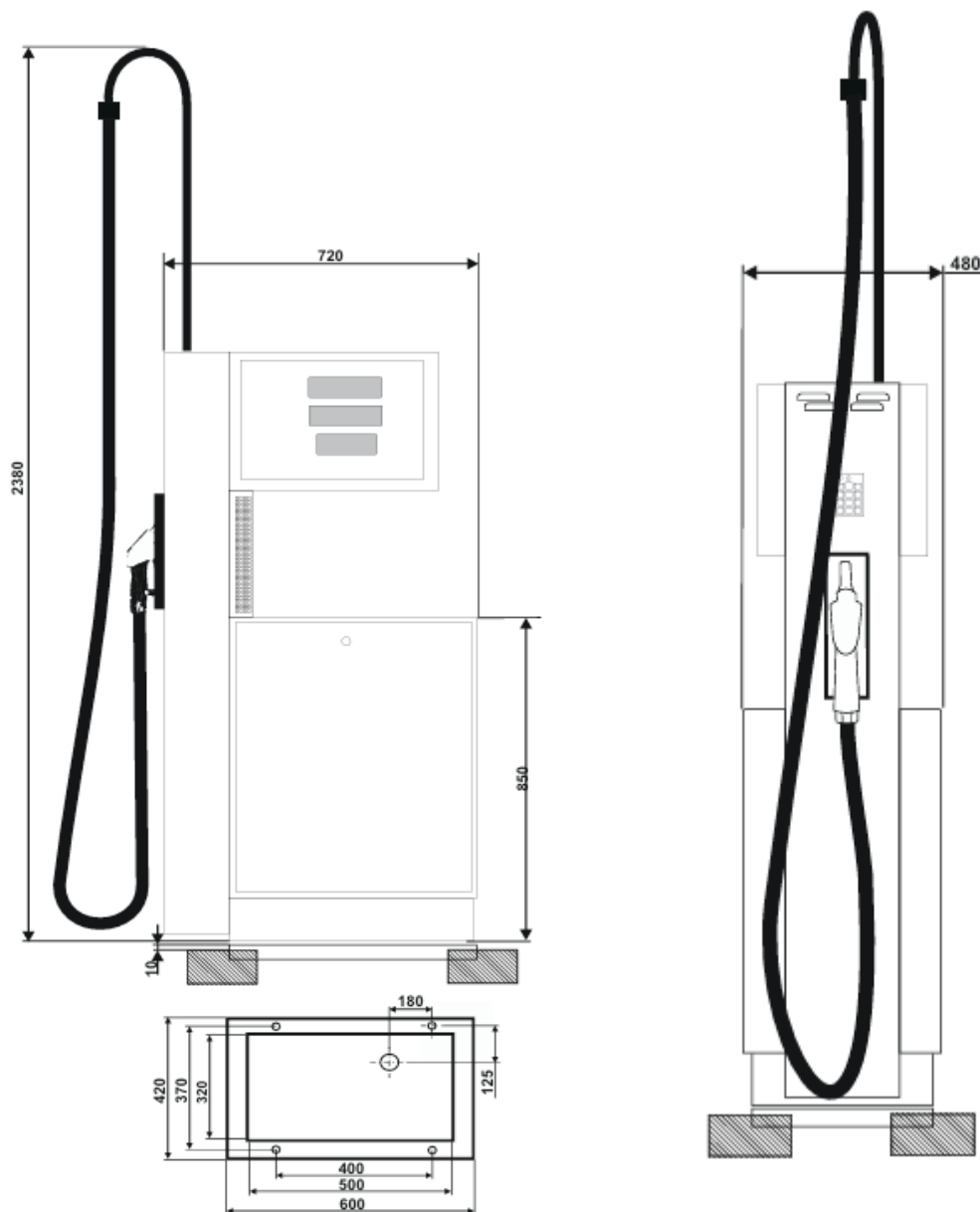

Рисунок 3 – Загальний вид, габаритні та приєднувальні розміри ПРК «Шельф-100»

Насосний агрегат виконаний на базі роторного пластинчастого насоса змінного об'єму серії ZYB-50A. Детальну будову цього вузла проілюстровано на рознесеному складальному кресленні (рис. 5). Кінематичний зв'язок з асинхронним електродвигуном здійснюється через клиноременну передачу, що виконує подвійну інженерну функцію: трансмісії крутного моменту на шків (поз. 49) та механічного демпфера,

який гасить пускові перевантаження й ізолює прецизійні елементи від вібрацій [12].

Через шпонку (поз. 36) обертання передається на робочий орган — ексцентриково встановлений ротор (поз. 35), у пазах якого під дією відцентрових сил радіально переміщуються пластини-шибери (поз. 37). Матеріал ротора — корозійностійка хромиста сталь мартенситного класу (20X13 або 40X13), що забезпечує високу поверхневу твердість (45...52 HRC). Однак у зоні виходу вала з корпусу вузол потребує прецизійної герметизації, за яку відповідає пара торцевого ущільнення: маятникове кільце (поз. 38) та сальник (поз. 39). Як буде доведено у розділі 2, саме ця зона є критично вразливою до абразивного зносу в умовах кар'єру ПрАТ «ЦГЗК».

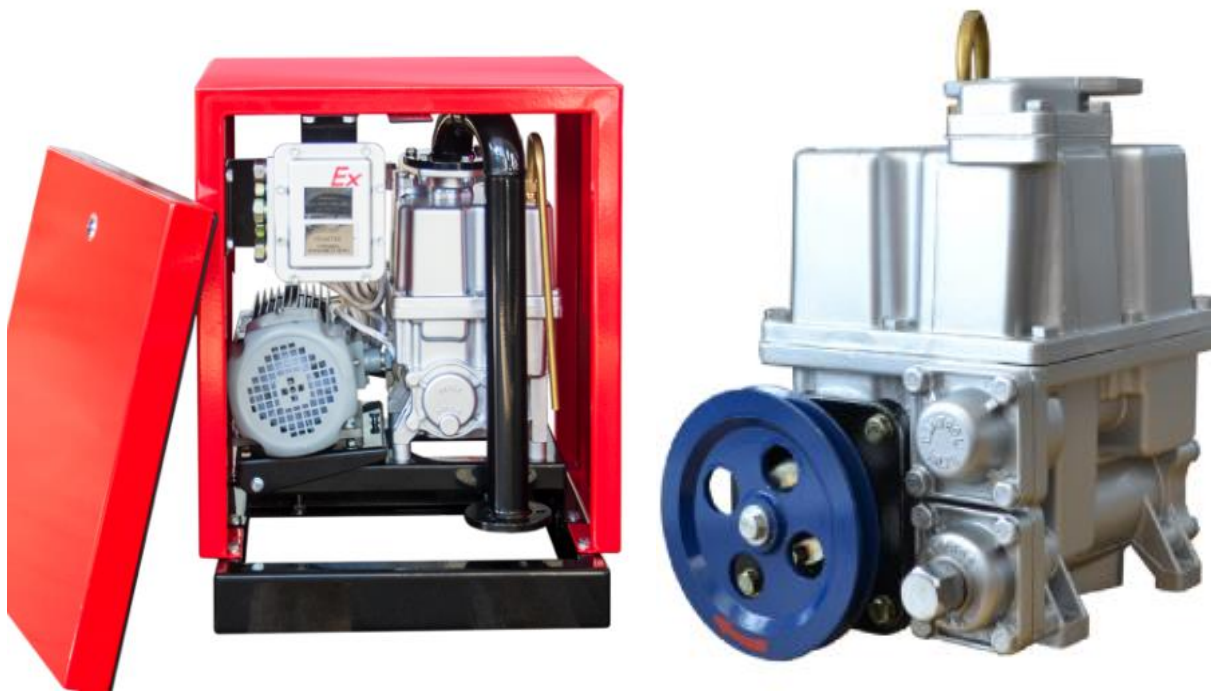

Рисунок 4 - Загальний вигляд ZYB-50A (HVB) ПРК «Шельф-100» [12,13]

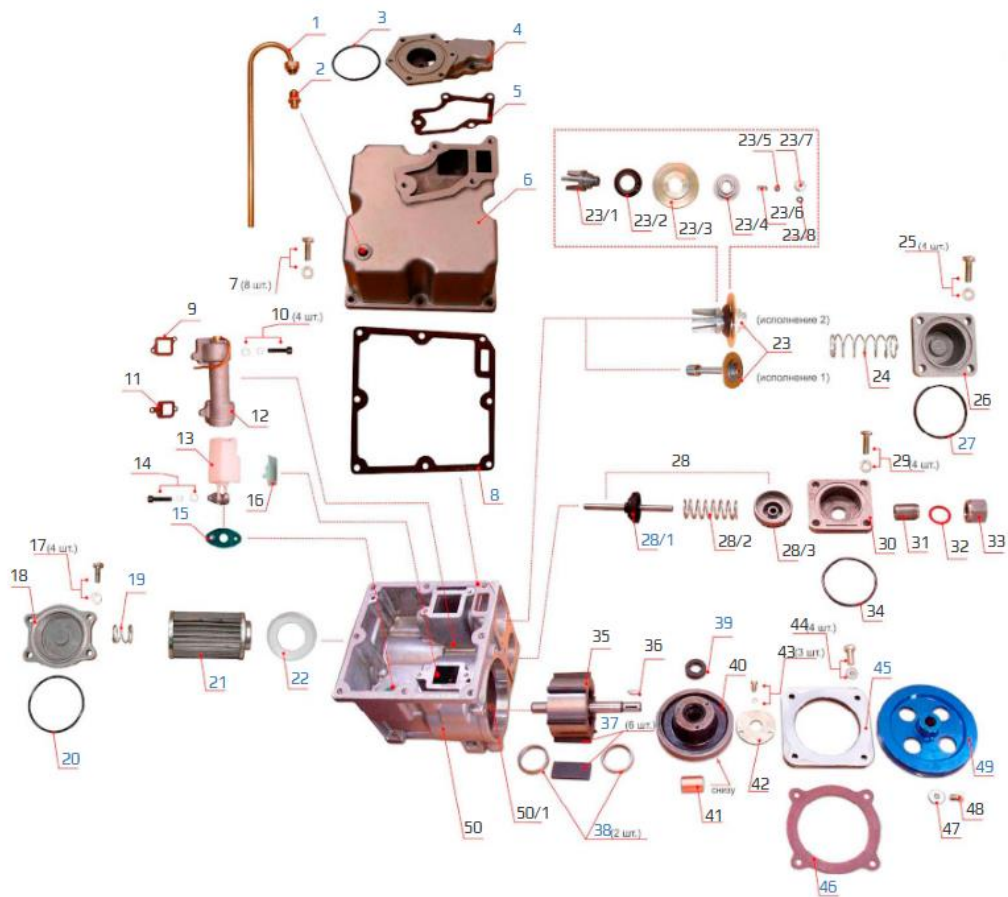

Рисунок 5 – Складальна схема насоса-моноблока ZYB-50A (НВБ) ПРК «Шельф-100»

Ротор має ексцентрикове встановлення у корпусі насоса та оснащений радіальними пазами для розміщення пластин-шиберів. Матеріал ротора — корозійностійка хромиста сталь мартенситного класу, що забезпечує необхідну твердість поверхні 45...52 HRC та стійкість до абразивного зношування в умовах експлуатації

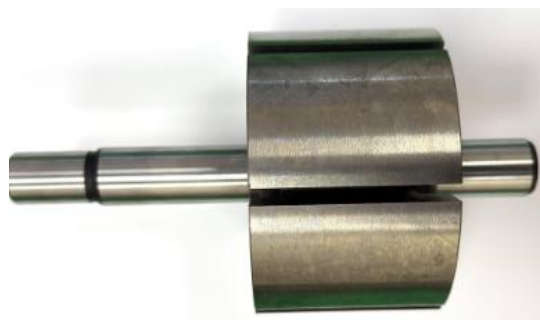

Рисунок 6 - Ротор HM50A-35 насоса ZYB-50A

Система підготовки палива інтегрована безпосередньо в гідравлічний моноблок (рис. 5) і складається з фільтра тонкого очищення (поз. 21) та газовіддільника (поз. 12). Фільтрувальний елемент виконаний у вигляді бронзової сітки з номінальним розміром комірки 60 мкм, що затримує механічні домішки до їх потрапляння в прецизійні пари. Газовіддільник працює за принципом різкого збільшення прохідного перетину потоку: при зниженні швидкості руху палива розчинене повітря спливає у верхню частину камери, звідки через поплавковий механізм (поз. 13) відводиться в атмосферу. Дегазоване паливо надходить у нижній колектор і спрямовується до вимірювача об'єму, що виключає кавітаційний знос та метрологічні похибки [17, 13].

Для наочної візуалізації кінематики робочого середовища та взаємодії вузлів НВБ наведено принципову гідравлічну схему (рис. 7), побудовану на основі експлуатаційного паспорта обладнання з використанням стандартних умовних графічних позначень. Схема чітко відображає послідовність технологічних операцій та розподіл потоків за типами ліній (напірна, дренажна, керуюча).

Процес починається з забору палива з резервуара (поз. 1) через приймальний зворотний клапан (поз. 2) та всмоктувальний трубопровід (поз. 3). Далі рідина проходить через вбудований зворотний клапан та сітчастий фільтр (поз. 4), де відбувається первинне очищення від механічних домішок. Після цього паливо подається у роторний насос (поз. 5), який створює необхідний тиск у напірній лінії.

Насичене повітрям паливо надходить у газовіддільник-сепаратор (поз. 6), де відбувається дегазація. Відокремлені пари та повітря через поплавкову камеру з відсічним клапаном (поз. 7) відводяться в атмосферу або назад у резервуар (поз. 15), що запобігає кавітації та метрологічним похибкам. Дегазоване паливо спрямовується до чотирьохпоршневого вимірювача об'єму (поз. 10), де здійснюється точний комерційний облік.

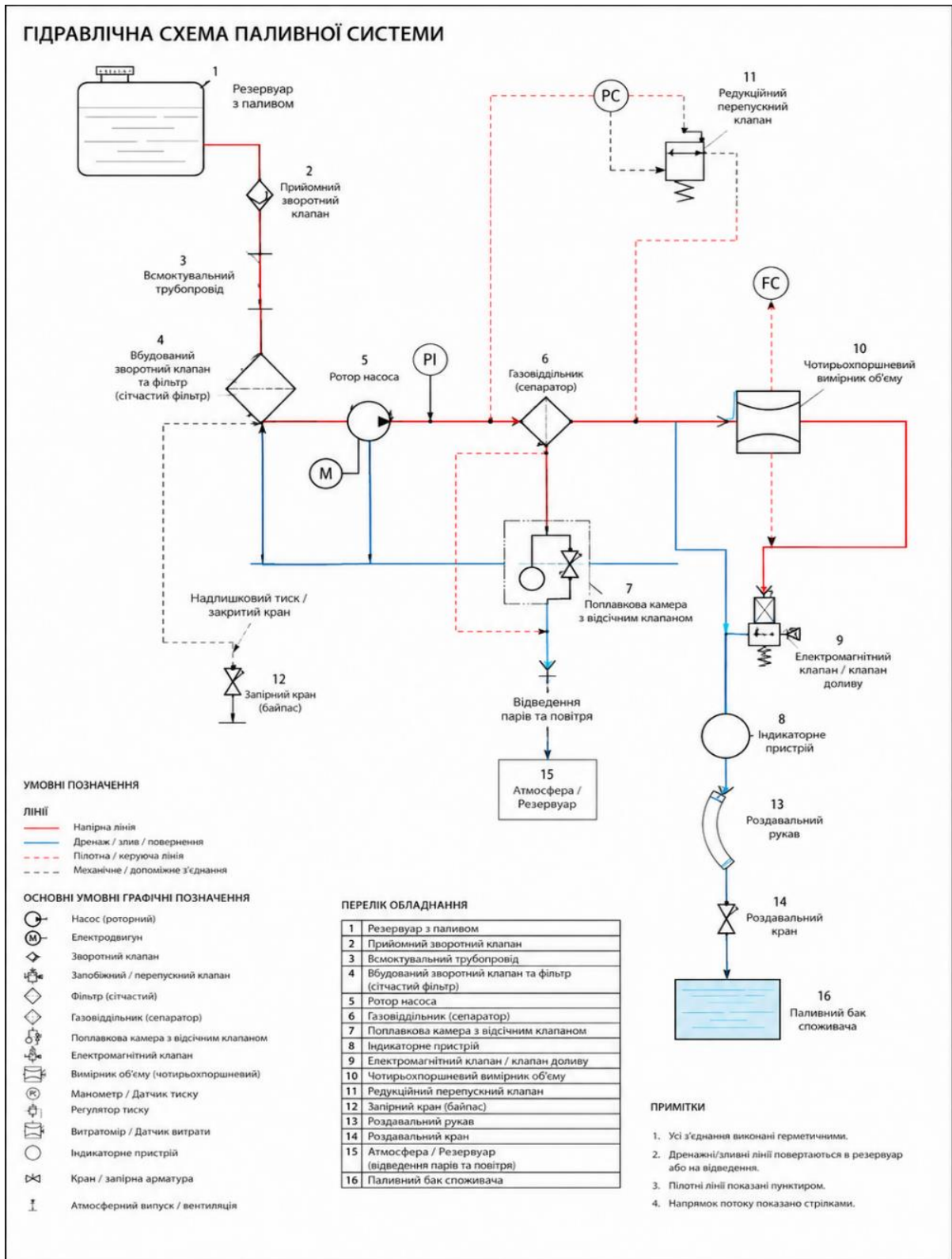

Рисунок 7 – Гідравлічна схема паливної системи

Регулювання тиску в системі забезпечується редукційним перепускним клапаном (поз. 11), який при перевищенні заданого рівня повертає надлишки палива через дренажну лінію назад у

всмоктувальний тракт. Запірний кран (байпас) (поз. 12) дозволяє проводити технічне обслуговування без зливу всієї системи.

Після вимірювача об'єму паливо проходить через індикаторний пристрій (поз. 8) та електромагнітний клапан / клапан доливу (поз. 9), який керує процесом видачі. Фінальний етап — видача палива через роздавальний рукав (поз. 13) та роздавальний кран (поз. 14) у паливний бак споживача (поз. 16).

Така деталізована візуалізація гідравлічного контуру дозволяє ідентифікувати зони підвищеного гідравлічного опору (фільтр поз. 4, всмоктувальна лінія) та критичні ділянки, де формуються кавітаційні явища, що безпосередньо корелює з інтенсивністю абразивного зносу прецизійних пар та втомною довговічністю вала насоса.

Вимірювач об'єму реалізований за схемою чотирипоршневого лічильника об'ємного типу. Конструктивно він складається з блока циліндрів, чотирьох поршнів з еластомерними манжетами та розподільного кулачкового механізму, що перетворює зворотно-поступальний рух поршнів у обертальний рух вихідного валу. Кожен цикл переміщення поршнів відповідає строго фіксованому об'єму рідини. Герметичність пари «поршень–циліндр» забезпечується штатними манжетами з нітрильної гуми (NBR), яка інтенсивно зношується під дією абразивних кварцових частинок, що призводить до внутрішніх перетікань («проскоку» палива) та виходу похибки за межі допустимих $\pm 0,5\%$ згідно з ДСТУ EN 14154 [5, 12].

Клапанна група безпеки, інтегрована в корпус моноблока, представлена зворотним клапаном (поз. 23), який утримує паливо в напірній лінії при вимкненій колонці, запобігаючи утворенню повітряних пробок. Редукційний (перепускний) клапан байпаса (поз. 28) регулює тиск у нагнітальній порожнині та забезпечує циркуляцію палива у всмоктувальну лінію при закритому роздавальному крані, виключаючи перегрів насоса. Запобіжний клапан спрацьовує при перевищенні тиску

(2,5–3,5 бар), захищаючи моноблок від гідравлічного удару та розгерметизації фланцевих з'єднань [17].

Для обґрунтування доцільності подальшої інженерної модернізації саме моделі «Шельф-100» проведено порівняльний аналіз з основними аналогами, представленими на ринку промислового паливороздавального обладнання (табл. 2).

Таблиця 2 - Порівняльний аналіз ПРК «Шельф-100» із зарубіжними аналогами

Критерій порівняння	ПРК «Шельф-100» (ТОВ НВК «Шельф»)	Європейські аналоги (Tokheim, Gilbarco)	Азійські аналоги (Sanki, Lanfeng)
Матеріал корпусу та стійкість до корозії	Нержавіюча сталь. Максимальний захист у вологому середовищі з гігроскопічним рудним пилом.	Високоякісні композити або фарбована сталь. Стійкі, але дорогі в ремонті при пошкодженні.	Тонколистова сталь з фарбуванням. Швидка підплівкова корозія в умовах кар'єру.
Ремонтпридатність НВБ	Висока. Модульна відкрита архітектура, стандартні ущільнення, ремонт силами ЦЗВМ.	Низька. Герметичні «чорні скриньки», потреба в сертифікованому сервісі та дорогих ЗІП.	Низька. Відсутність схем, нерозбірні вузли, принцип «заміна блоку в зборі».
Стійкість до вібрацій	Посилена фундаментна рама, клиноременний демпферний привід насоса.	Висока (за рахунок масивних литих корпусів та внутрішніх віброізоляторів).	Низька. Самовідгвинчування фланців та руйнування пайки електронних плат.
Система фільтрації	Бронзова сітка 60 мкм (вбудована в моноблок).	Багатоступенева з використанням целюлозних та синтетичних картриджів.	Одноступенева (часто поліпропілен), швидке забивання абразивом.
Метрологічна точність	±0,25...0,5% (стабільна до зносу манжет).	±0,15...0,2% (високоточні сервоприводи та витратоміри).	Часто перевищує ±0,5 %±0,5% вже після першого року експлуатації.

Аналіз даних таблиці 2 демонструє, що європейські аналоги мають вищу прецизійність виготовлення, проте їхня експлуатація в умовах ПрАТ «ЦГЗК» є економічно недоцільною через високу вартість оригінальних запасних частин та необхідність залучення сертифікованих сервісних служб, що критично збільшує час простою кар'єрної техніки. Азійські аналоги не витримують абразивного та

вібраційного навантаження кар'єрної зони, що призводить до масових розгерметизацій фланців та передчасного виходу з ладу нерозбірних вузлів.

ПРК «Шельф-100» займає оптимальну інженерну нішу: використання нержавіючої сталі для корпусу, клиноременного демпферного приводу та відкритої архітектури НВБ забезпечує високу базову ремонтпридатність. Проте штатна система фільтрації (60 мкм) та стандартні еластomers є «вузькими місцями» при роботі з високозапаленим паливом Кривбасу, що вимагає цілеспрямованої інженерної модернізації (впровадження магнітної сепарації та заміни матеріалів ущільнень), яка буде математично та конструктивно обґрунтована у спеціальному розділі роботи.

Висновки до підрозділу 1.3:

1. Модульна архітектура насосно-вимірювального блоку (НВБ) ПРК «Шельф-100» забезпечує високу базову ремонтпридатність, проте застосування клиноременної передачі в якості демпфера не повністю ізолює прецизійну гідравліку від низькочастотних вібрацій фундаменту, що передаються від кар'єрної техніки.

2. Використання хромистих сталей мартенситного класу (20X13, 40X13) для вала ротора та сірого чавуну СЧ20 для статора забезпечує необхідну твердість (45...52 HRC) та демпфування, однак мікроподряпини від кварцового пилу (10...25 мкм) формують на валу концентратори напружень, що лімітують втомну довговічність деталі.

3. Чотирипоршневий вимірювач об'єму зі штатними манжетами з нітрильної гуми (NBR) формально забезпечує метрологічну точність $\pm 0,5\%$, проте його герметичність критично залежить від стану дзеркала циліндрів та самих манжет, які інтенсивно зношуються під дією абразивного кварцового пилу при прориві штатного фільтра 60 мкм та втрачають еластичність при зимових температурах.

4. Порівняльний аналіз з європейськими та азійськими аналогами підтвердив, що ПРК «Шельф-100» є найбільш адаптованою базою для умов ПрАТ «ЦГЗК», але її штатна одноступенева фільтрація та стандартні ущільнення потребують обов'язкової конструктивної модернізації для протидії синергетичному впливу абразиву та вібрацій.

1.4 Статистика відмов та постановка інженерної проблеми

Аналіз експлуатаційної статистики та журналів дефектів Цеху зберігання та відпуску матеріалів (ЦЗВМ) ПрАТ «ЦГЗК» дозволяє кількісно оцінити надійність паливороздавальних колонок (ПРК) «Шельф-100» та ідентифікувати критичні «вузькі місця» їхньої конструкції. Статистичні дані свідчать, що до 75–80 % усіх відмов насосно-вимірювального блоку (НВБ) мають поступовий характер і безпосередньо корелюють із синергетичним впливом абразивного залізородного пилу та низькочастотних вібрацій кар'єрної зони [2, 8].

Серед домінуючих видів відмов виділяються три основні групи:

1. **Механічні відмови насосного агрегата.** Найчастішою причиною раптової зупинки подачі палива є заклинювання радіально-рухомих пластин (ламелей) ротора в пазах. Абразивні частинки кварцу (10...25 мкм), що долають штатний фільтр 60 мкм, утворюють на поверхнях пари «ротор–статор» мікроподряпини, які змінюють геометрію контакту та призводять до втрати мастильного шару.

2. **Метрологічні (параметричні) відмови вимірювача об'єму.** Абразивний знос еластомерних манжет чотирипоршневого лічильника та дзеркала циліндрів викликає внутрішні перетікання («проскок») палива. Це призводить до виходу основної похибки обліку за межі нормативних $\pm 0,5\%$ (досягаючи прихованої похибки до 0,75%), що генерує фінансові збитки підприємства через некоректне списання ПММ [10].

3. **Вібраційні відмови кріплень та трубопроводів.** Постійний вплив віброприскорень до 5 м/с^2 ініціює самовідгвинчування болтових з'єднань фланців гідравлічного моноблока та послаблення анкерного кріплення, що супроводжується розгерметизацією контуру та підсмоктуванням повітря у всмоктувальну лінію з подальшим кавітаційним руйнуванням робочих камер.

Математичне моделювання надійності НВБ на основі статистичної вибірки напрацювань до відмови показує, що розподіл відмов підпорядковується закону Вейбулла з параметром форми $\beta = 1,8$ та параметром масштабу $\eta = 8500$ годин. Значення $\beta > 1$ фізично підтверджує, що домінуючим механізмом деградації є не випадкові збіги, а закономірні процеси втомного руйнування матеріалів та інтенсивного абразивного зношування [22]. Середнє напрацювання на відмову (T_0) для НВБ в умовах кар'єру становить близько 7559 годин, що на 20–25 % нижче за паспортні показники виробника для стандартних умов експлуатації.

Аналіз діючої на ПрАТ «ЦГЗК» системи планово-попереджувальних ремонтів (ППР) виявив її фундаментальну інженерну суперечність. Регламенти ТО базуються на календарному принципі і не враховують фактичної швидкості деградації міцності вузлів. Зокрема, стандартні процедури не передбачають інструментального контролю втомних мікротріщин на валу насоса, що виникають через концентрацію напружень від абразивних рисок ($\alpha_\sigma = 1,25 \dots 1,4$), а також не враховують коефіцієнт динамічності для різьбових з'єднань фланців, які зазнають циклічних розкриваючих навантажень від вібрації. Як наслідок, система ППР або призводить до передчасної утилізації ресурсу придатних деталей, або не запобігає раптовим відмовам у періоди між обслуговуваннями, коли каскадний простій кар'єрної техніки (вартістю 12500...18000 грн/год) багаторазово перевищує вартість ремонту самої колонки.

Постановка інженерної проблеми. Таким чином, науково-технічна проблема полягає у невідповідності між екстремальними умовами експлуатації прецизійного гідравлічного обладнання в кар'єрній зоні (синергія абразивного зношування та втомних вібраційних навантажень) та існуючими підходами до забезпечення його працездатності, які ігнорують фактичну деградацію міцності матеріалів та кінематики вузлів. Вирішення цієї проблеми вимагає переходу від емпіричних календарних графіків до інженерно обґрунтованої стратегії, що базується на міцнісних розрахунках відповідальних деталей (вала ротора, фланцевих з'єднань) з урахуванням коефіцієнтів концентрації напружень від абразиву та динамічних коефіцієнтів від вібрації, а також розробки комплексу конструктивних заходів щодо віброзахисту та багатоступеневої фільтрації.

Висновки до розділу 1:

1. Встановлено, що інфраструктура паливозабезпечення ЦЗВМ ПрАТ «ЦГЗК» є критичним вузлом логістики, де збій у роботі ПРК «Шельф-100» генерує каскадні простоя кар'єрної техніки з фінансовими збитками до 18 000 грн/год, що переводить питання надійності колонок у площину безпосереднього впливу на собівартість видобутку.

2. Визначено, що обладнання експлуатується в умовах синергетичного впливу агресивних факторів: низькочастотних вібрацій (12...35 Гц, до 5 м/с²), абразивного кварцового пилу (твердість 7 за Моосом) та температурних градієнтів (-25...+55 °С), що скорочує фактичний ресурс НВБ на 20–25 % порівняно з паспортним.

3. Доведено, що домінуючими видами відмов є абразивний знос прецизійних пар (що призводить до метрологічних похибок понад ±0,5%) та вібраційне послаблення фланцевих з'єднань, які розподіл Вейбулла ($\beta=1,8$) класифікує як закономірні процеси втомного руйнування та зношування, а не випадкові події.

4. Сформульовано інженерну проблему: існуюча календарна система ППР не враховує фактичної деградації міцності вузлів від абразивних концентраторів напружень та динамічних вібраційних навантажень, що вимагає проведення інженерних міцнісних розрахунків у Розділі 2 та розробки комплексу модернізаційних заходів для переходу до обслуговування за фактичним станом.

2 РОЗРАХУНКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ АНАЛІЗ

2.1 Дослідження показників надійності НВБ в умовах агресивного середовища

Для кількісної оцінки експлуатаційної надійності насосно-вимірjuвального блоку (НВБ) паливороздавальної колонки (ПРК) «Шельф-100» в умовах ПрАТ «ЦГЗК» застосовано математичне моделювання на основі статистичної вибірки напрацювань до відмови. Аналіз журналів дефектів Цеху зберігання та відпуску матеріалів (ЦЗВМ) за 2024–2025 роки показав, що класичний експоненціальний закон розподілу відмов, який передбачає постійну інтенсивність відмов ($\lambda = \text{const}$), є неадекватним для прецизійних гідравлічних вузлів, що працюють під впливом абразивного залізорудного пилу та вібраційних навантажень. Експоненціальна модель описує лише раптові відмови періоду нормальної експлуатації, тоді як домінуючими механізмами деградації НВБ є поступове абразивне зношування прецизійних пар та втомне руйнування матеріалів [26].

У зв'язку з цим, для математичного опису процесів деградації застосовано двопараметричний закон розподілу Вейбулла (Weibull distribution), який є універсальним інструментом теорії надійності та найбільш точно апроксимує дані щодо втомних та зносних відмов механічних систем [22].

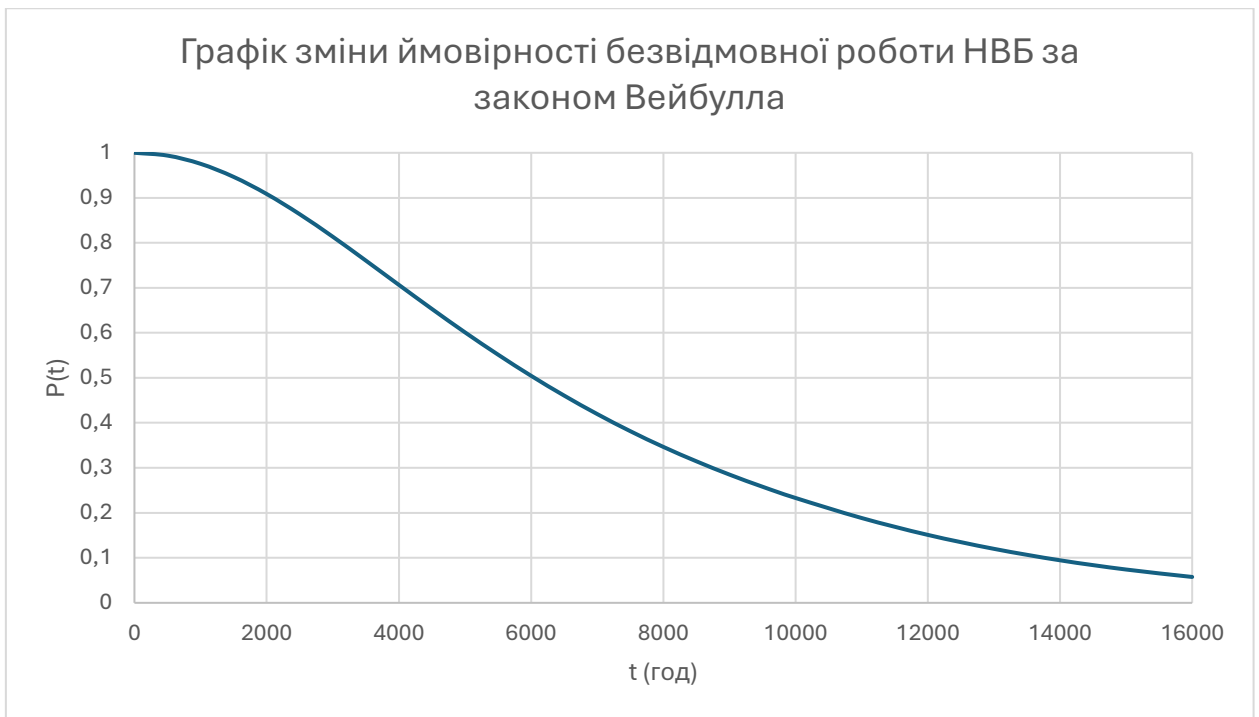

Рисунок 8 - Графік зміни ймовірності безвідмовної роботи НВБ за законом Вейбулла.

Функція густини розподілу відмов $f(t)$ та функція надійності (ймовірність безвідмовної роботи) $P(t)$ для закону Вейбулла визначаються за формулами:

$$f(t) = \frac{\beta}{\eta} \left(\frac{t}{\eta}\right)^{\beta-1} \exp \left[- \left(\frac{t}{\eta}\right)^{\beta} \right], \quad (2.1)$$

$$P(t) = \exp \left[- \left(\frac{t}{\eta}\right)^{\beta} \right], \quad (2.2)$$

де t - поточне напрацювання, год; β - параметр форми розподілу, який характеризує фізичну природу відмов; η - параметр масштабу (характеристичне напрацювання, при якому ймовірність безвідмовної роботи становить $P(\eta) \approx 0,368$).

Інтенсивність відмов $\lambda(t)$, що є ключовим показником для планування технічного обслуговування, для розподілу Вейбулла є функцією часу і визначається за виразом:

$$\lambda(t) = \frac{\beta}{\eta} \left(\frac{t}{\eta}\right)^{\beta-1}. \quad (2.3)$$

За результатами статистичної обробки експлуатаційних даних вибірки з $N = 45$ одиниць НВБ, що експлуатувалися на ділянках АЗС кар'єрної зони ЦГЗК, методом максимальної правдоподібності визначено параметри розподілу:

- параметр форми $\beta = 1,8$;
- параметр масштабу $\eta = 8500$.

Значення параметра форми $\beta = 1,8 > 1$ має важливе фізичне обґрунтування: воно математично підтверджує, що потік відмов НВБ не є стаціонарним (як при $\beta=1$), а інтенсивність відмов монотонно зростає з часом. Це вказує на те, що домінуючим механізмом деградації є закономірні процеси накопичення втомних пошкоджень та абразивного зношування, спричинені синергетичним впливом кар'єрного середовища, описаного в розділі 1.

Середнє напрацювання на відмову T_0 для закону Вейбулла розраховується через Гамма-функцію Ейлера $\Gamma(x)$ за формулою:

$$T_0 = \eta * \Gamma\left(1 + \frac{1}{\beta}\right). \quad (2.4)$$

Підставляючи відомі значення, отримуємо:

$$1 + \frac{1}{\beta} = 1 + \frac{1}{1,8} \approx 1,555.$$

Значення Гамма-функції $\Gamma(1,555) \approx 0,8893$. Тоді середнє напрацювання становить:

$$T_0 = 8500 * 0,8893 \approx 7559 \text{ год.}$$

Отриманий результат ($T_0 \approx 7559$) на 20–25 % нижчий за паспортні показники виробника ТОВ НВК «Шельф» для стандартних умов

експлуатації (близько 10 000 год) [17]. Це зниження є прямою кількісною мірою впливу коефіцієнта жорсткості умов експлуатації $K_{жж}$, який для відкритих гірничих розробок Кривбасу враховує абразивну агресивність пилю (твердість 7 за Моосом) та вібраційні прискорення до 5 м/с^2 . Фактично, $K_{ж} = T_{0(\text{факт})}/T_{0(\text{пасп})} = 7559/10000 \approx 0,756$

Для оцінки надійності в рамках діючої на ЦЗВМ системи планово-попереджувальних ремонтів (ППР) розраховано ймовірність безвідмовної роботи $P(t)$ на типові інтервали між регламентними обслуговуваннями. Щомісячне ТО передбачає напрацювання близько $t = 250$ год, а кварталне $t = 750$ год.

За формулою (2.2):

- для $t = 250$ год:

$$P(250) = \exp\left[-\left(\frac{250}{8500}\right)^{1,8}\right] = \exp\left[-(0,0294)^{1,8}\right] = \exp(-0,00165) \approx 0,9983.$$

- для $t = 750$ год:

$$P(750) = \exp\left[-\left(\frac{750}{8500}\right)^{1,8}\right] = \exp\left[-(0,0882)^{1,8}\right] = \exp(-0,0124) \approx 0,9874.$$

Аналіз розрахованих значень показує, що на інтервалі щомісячного ТО ймовірність безвідмовної роботи є високою (99,83 %). Однак при збільшенні інтервалу між обслуговуваннями до трьох місяців (750 год) ризик параметричної відмови (зокрема, виходу метрологічної похибки за межі $\pm 0,5\%$ через знос манжет) зростає до 1,26 %, що в умовах масового відпуску палива (до 48 000 л/добу) генерує значні фінансові ризики нестачі ПММ.

Коефіцієнт готовності K_g , який враховує не лише безвідмовність, але й ремонтпридатність системи, визначається за формулою:

$$K_g = T_0/(T_0+T_v), \quad (2.5)$$

де T_v - середній час відновлення працездатності. Згідно з нормативами ЦЗВМ, середній час T_v для локалізації та усунення типових несправностей НВБ (заміна манжет, очищення фільтрів,

підтягування фланців) з урахуванням логістики та оформлення картки АБВР становить 4 години.

Підстановка значень дає:

$$K_g = 7559/(7559+4) = 7559/7563 \approx 0,99947$$

Зведені показники надійності НВБ ПРК «Шельф-100» в умовах кар'єрної зони ПрАТ «ЦГЗК» наведено в табл. 3.

Таблиця 3 - Зведені показники надійності НВБ ПРК «Шельф-100»

Показник надійності	Позначення	Значення	Фізичний зміст та інженерний висновок
Параметр форми Вейбулла	β	1,8	$\beta > 1$ вказує на домінування зносних та втомних процесів над випадковими відмовами.
Параметр масштабу	η	8500 год	Характеристичний ресурс, обмежений агресивним середовищем кар'єру.
Середнє напрацювання на відмову	T_0	7559 год	Фактичний ресурс, скорочений на ~24 % відносно паспортного через вплив абразиву та вібрацій.
Ймовірність безвідмовної роботи за місяць (250 год)	$P(250)$	0,9983	Висока надійність між щомісячними ТО, ризик відмови 0,17 %.
Коефіцієнт готовності	K_g	0,9995	Висока ремонтпридатність модульної конструкції НВБ (час відновлення $T_B = 4$ год).

Отримані математичні моделі доводять, що існуюча на ПрАТ «ЦГЗК» стратегія технічного обслуговування за фіксованими календарними графіками не повною мірою відповідає фактичній кінетиці деградації вузлів. Зростання інтенсивності відмов $\lambda(t)$ (згідно з формулою 2.3) вимагає переходу до обслуговування за фактичним технічним станом, що базується на інструментальному контролі параметрів. Крім того, зниження фактичного ресурсу T_0 вказує на необхідність проведення інженерних розрахунків на міцність та втомну

довговічність найбільш навантажених деталей (вала роторного насоса) з урахуванням концентраторів напружень від абразивних мікроподряпин, що буде виконано в наступному підрозділі.

Висновки до підрозділу 2.1:

1. Застосування двопараметричного закону розподілу Вейбулла замість експоненціального дозволило математично підтвердити, що потік відмов НВБ не є стаціонарним: параметр форми $\beta=1,8$ фізично вказує на домінування закономірних процесів абразивного зношування та втомного руйнування матеріалів під впливом агресивного кар'єрного середовища.

2. Встановлено, що фактичне середнє напрацювання на відмову T0T0 становить 7559 годин, що на 24 % нижче за паспортні показники виробника, а коефіцієнт жорсткості умов експлуатації $K_{ж} \approx 0,756$ кількісно відображає деструктивний вплив кварцового пилю (твердість 7 за Моосом) та вібрацій (до 5 м/с^2) на прецизійні пари тертя.

3. Розрахунок ймовірності безвідмовної роботи $P(t)$ продемонстрував, що на інтервалі щомісячного ТО (250 год) ризик відмови є мінімальним (0,17 %), проте його зростання до 1,24 % при подовженні інтервалу до 750 год генерує критичні фінансові ризики метрологічних похибок (понад $\pm 0,5 \% \pm$) та нестачі ПММ.

4. Високий коефіцієнт готовності системи ($K_g = 0,9995$) підтверджує ефективність модульної архітектури НВБ (середній час відновлення $T_B = 4$ год), однак монотонне зростання інтенсивності відмов $\lambda(t)$ обґрунтовує необхідність переходу від календарних графіків ППР до стратегії предиктивного обслуговування та проведення міцнісних розрахунків вала насоса з урахуванням абразивних концентраторів напружень.

2.2. Інженерні розрахунки на міцність та довговічність відповідальних вузлів

2.2.1 Розрахункова оцінка міцності та втомної довговічності вала роторного насоса НВБ

Вал роторного пластинчастого насоса є найбільш навантаженим елементом кінематичного ланцюга насосно-вимірювального блоку (НВБ) ПРК «Шельф-100». Він забезпечує передачу крутного моменту від електродвигуна через клиноременну передачу до ротора з ламелями, одночасно сприймаючи радіальні навантаження від натягу ременів та гідродинамічний дисбаланс тисків у робочих камерах. Матеріалом вала, згідно з конструкторською документацією та вимогами до корозійної стійкості в середовищі нафтопродуктів, обрано хромисту сталь мартенситного класу 40X13 (ДСТУ EN 10088), яка після гартування та високого відпуску набуває твердості 45...52 HRC та межі витривалості при симетричному згині $\sigma_{-1} \approx 450$ МПа [3].

Для оцінки статичної міцності та втомної довговічності вала розглянемо його розрахункову схему як балку, що спирається на два підшипники кочення, з консольним розташуванням шківів клиноременної передачі та ротора. Вихідні дані для розрахунку: потужність електродвигуна $N = 1,5$ кВт, частота обертання $n = 1450$ об/хв.

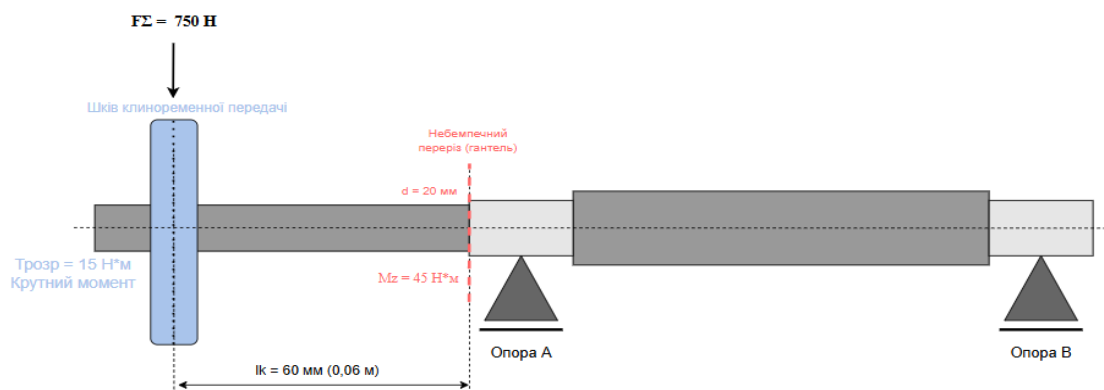

Рисунок 9 - Розрахункова схема вала роторного пластинчастого насоса ПРК «Шельф-100»

Номінальний крутний момент T на валу визначається за формулою:

$$T = 9550 \cdot (N/n), \quad (2.6)$$

$$T = 9550 \cdot (1,5/1450) \approx 9,88 \text{ Н}\cdot\text{м}.$$

З урахуванням коефіцієнта пускової перевантаження та динамічних вібраційних навантажень від кар'єрної техніки (коефіцієнт динамічності $K_d = 1,5$), розрахунковий крутний момент становить:

$$T_{\text{розр}} = T \cdot K_d, \quad (2.7)$$

$$T_{\text{розр}} = 9,88 \cdot 1,5 \approx 14,82 \text{ Н}\cdot\text{м} \approx 15 \text{ Н}\cdot\text{м}.$$

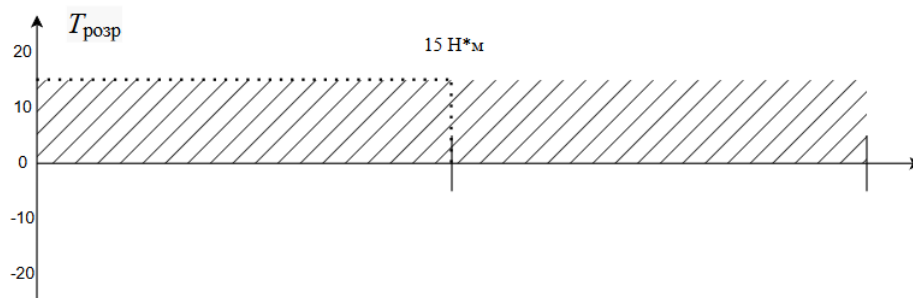

Рисунок 10 - Епюра крутного моменту ($T_{\text{розр}}$)

Визначення навантажень, що діють на вал з боку клиноремінної передачі. Для побудови епюр внутрішніх силових факторів необхідно визначити сили, що передаються на вал. Приймаємо розрахунковий діаметр веденого шківа (встановленого на валу насоса) $d_{\text{ш}} = 100 \text{ мм} =$

0,1 м. Окружна (корисна) сила F_t , що передається валу, визначається через розрахунковий крутний момент:

$$F_t = 2 * T_{\text{розр}} / d_{\text{ш}}, \quad (2.8)$$

$$F_t = 2 * 15 / 0,1 = 300 \text{ Н.}$$

Особливістю клиноремінних передач є необхідність створення значного початкового натягу ременів для забезпечення тертя. Тому сумарне розрахункове радіальне навантаження на вал (сила тиску на вал) F_{Σ} визначається з урахуванням коефіцієнта початкового натягу (для клинових ременів у важких умовах експлуатації приймається $k_0 \approx 2,5$):

$$F_{\Sigma} = k_0 * F_t, \quad (2.9)$$

$$F_{\Sigma} = 2,5 * 300 = 750 \text{ Н.}$$

Розрахунок поперечної сили та згинального моменту Розглядаємо ділянку вала від шківів до найближчого підшипника як консольну балку. Відстань від центру шківів до опорного перерізу (довжина консолі) згідно з компоновкою насоса становить $l_k = 60 \text{ мм} = 0,06 \text{ м}$. Поперечна сила Q на консольній ділянці дорівнює радіальному навантаженню:

$$Q = F_{\Sigma}, \quad (2.10)$$

$$Q = 750 \text{ Н.}$$

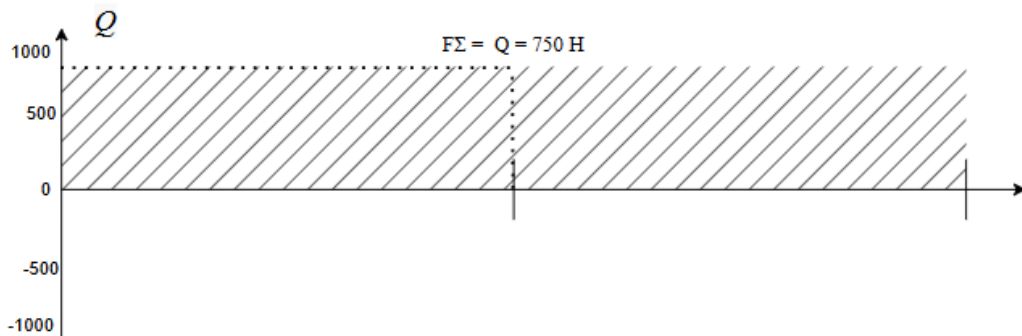

Рисунок 11 – Еюра поперечної сили (Q)

Максимальний згинальний момент M_z виникає у небезпечному перерізі (місце переходу від шийки підшипника до ущільнювального сальника, де спостерігається максимальна концентрація напружень) і визначається як:

$$M_z = F_{\Sigma} * l_k, \quad (2.11)$$

$$M_z = 750 * 0,06 = 45 \text{ Н}\cdot\text{м}.$$

Діаметр вала в цьому перерізі становить $d = 20$.

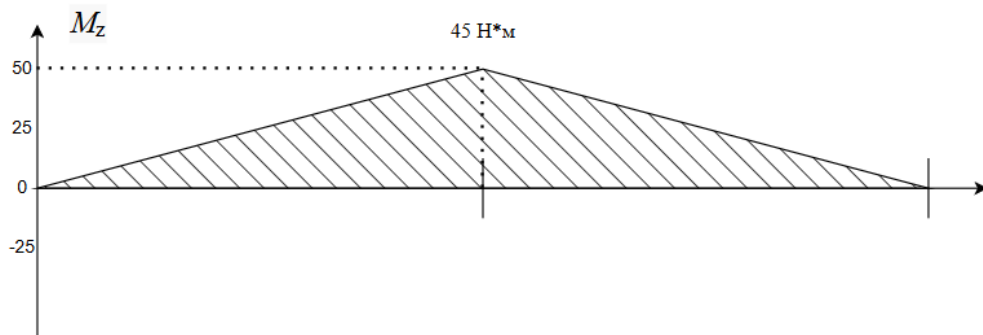

Рисунок 12 - Епюра згинального моменту (M_z)

Момент опору перерізу W_x та полярний момент опору W_p для суцільного круглого вала:

$$W_x = \frac{\pi d^3}{32}, \quad (2.12)$$

$$W_p = 2W_x, \quad (2.13)$$

$$W_x \approx \frac{3,14 * 20^3}{32} \approx 785 \text{ мм}^3;$$

$$W_p = 2W_x \approx 1570 \text{ мм}^3.$$

Амплітуда нормальних напружень згину σ_a та середнє дотичне напруження кручення τ_m :

$$\sigma_a = (M_z * 10^3) / W_x, \quad (2.14)$$

$$\tau_m = (T_{\text{розр}} 10^3) / W_p, \quad (2.15)$$

$$\sigma_a = \frac{45 \cdot 10^3}{785} \approx 57,3 \text{ МПа}$$

$$\tau_m = \frac{15 \cdot 10^3}{1570} \approx 9,5 \text{ МПа.}$$

Еквівалентне напруження за четвертою теорією міцності (гіпотеза Мізеса) для пластичних матеріалів:

$$\sigma_{\text{екв}} = \sqrt{\sigma_a^2 + 3\tau_m^2}, \quad (2.16)$$

$$\sigma_{\text{екв}} = \sqrt{57,3^2 + 3 \cdot 9,5^2} \approx 59,6 \text{ МПа.}$$

Отримане значення $\sigma_{\text{екв}} = 59,6$ МПа значно нижче за межу плинності сталі 40Х13 ($\sigma_T \approx 550$ МПа), що гарантує статичну міцність вала. Проте, класичний розрахунок на втомну довговічність для ідеально гладкого вала дав би коефіцієнт запасу $n = \sigma_{-1} / \sigma_{\text{екв}} \approx 7,5$, що суперечить фактичним даним про відмови (напрацювання $T_0 = 7559$ год, розподіл Вейбулла $\beta = 1,8$).

Ця інженерна суперечність вирішується шляхом введення абразивного фактора деградації поверхні. Відповідно до нормативно-методичних підходів щодо визначення характеристик опору втомі [1], мікроподряпини на поверхні вала, що утворюються внаслідок проникнення кварцового пилу (твердість 7 за Моосом, розмір часток 10...25 мкм) крізь зношені сальники, розглядаються як мікрогеометричні концентратори напружень. Ступінь їхнього впливу на зниження границі витривалості вала оцінюється через коефіцієнт стану поверхні за узагальненими залежностями механіки втомного руйнування конструкційних матеріалів [31, 32]

Ефективний коефіцієнт концентрації напружень $K_{\sigma D}$ для деталі, що працює в умовах абразивного середовища, визначається як добуток

коефіцієнта концентрації від геометричного переходу (шпонкова канавка або галтель, $K_\sigma \approx 1,8$), коефіцієнта масштабу ($K_d \approx 0,9$) та коефіцієнта шорсткості, який у міру абразивного зносу деградує. Враховуючи глибину рисок 10...25 мкм, теоретичний коефіцієнт концентрації від абразиву α_σ зростає до 1,25...1,4. Сумарний коефіцієнт зниження межі витривалості деталі в умовах кар'єру ЦГЗК приймається $K_{\sigma D} \approx 2,8$.

Фактична межа витривалості вала в експлуатації:

$$\sigma_{-1D} = \sigma - 1/K_{\sigma D}, \quad (2.17)$$

$$\sigma_{-1D} = 450/2,8 \approx 160,7 \text{ МПа.}$$

Фактичний коефіцієнт запасу втомної міцності:

$$n = \sigma_{-1D}/\sigma_{\text{екв}}, \quad (2.18)$$

$$n = 160,7/59,6 \approx 2,69.$$

Початковий коефіцієнт запасу втомної міцності $n = 2,69$ є цілком достатнім та надійним, проте необхідно враховувати кінетичний характер абразивного зношування. Глибина мікроподряпин h зростає лінійно з часом напрацювання t , що призводить до монотонного збільшення $K_{\sigma D}(t)$. Коли локальне напруження на дні найглибшої риски перевищує межу витривалості матеріалу, ініціюється втомна мікротріщина. Саме цей механізм прогресуючої концентрації напружень математично описується параметром форми Вейбулла $\beta = 1,8$ (відмови зносового характеру) і пояснює раптове крихке руйнування або заклинювання вала після ~ 7500 годин роботи, коли абразивна паста повністю нівелює захисні властивості мастильного шару палива.

Висновки до підрозділу 2.2.1:

1. Розрахунок еквівалентних напружень за гіпотезою Мізеса ($\sigma_{\text{екв}} \approx 59,6$) для вала діаметром 20 мм зі сталі 40Х13 підтверджує наявність значного статичного запасу міцності, проте не пояснює причин фактичних відмов обладнання в умовах ПрАТ «ЦГЗК».

2. Введено інженерну поправку на абразивний фактор кар'єрного середовища: мікроподряпини від кварцового пилу глибиною 10...25мкм діють як концентратори напружень ($\alpha_{\sigma} = 1,25...1,4$), що знижує фактичну межу витривалості деталі з 450 МПа до 160,7 МПа.

3. Доведено, що коефіцієнт концентрації напружень $K_{\sigma D}$ має кінетичний (прогресуючий) характер: у міру зносу сальників та накопичення абразиву в зоні підшипникового вузла глибина ризок збільшується, що неминуче ініціює втомні мікротріщини після напрацювання ~ 7500 годин.

4. Отримані аналітичні залежності фізично обґрунтовують параметр форми розподілу Вейбулла $\beta = 1,8$ та доводять необхідність не просто заміни вала під час ремонтів, а радикального усунення причини деградації поверхні шляхом впровадження двоступеневої магнітно-механічної фільтрації палива, що буде розроблено в підрозділі 2.4.

2.2.2 Оцінка міцності різьбових з'єднань гідравлічного моноблока за умов вібраційних навантажень

Гідравлічний моноблок насосно-вимірювального блоку (НВБ) ПРК «Шельф-100» кріпиться до фундаментної рами колонки, а його внутрішні вузли (насос, вимірювач об'єму, клапанна група) закриті фланцевими кришками. Ці різьбові з'єднання працюють в умовах складного навантаження: з одного боку, вони сприймають статичний тиск робочої рідини, з іншого — зазнають циклічних вібраційних впливів від руху важкої кар'єрної техніки та роботи власного роторного насоса.

Аналіз журналів дефектів ЦЗВМ ПрАТ «ЦГЗК» свідчить, що саме розгерметизація фланцевих стиків є причиною до 25 % позапланових зупинок колонок через підсмоктування повітря у всмоктувальну лінію та подальшу кавітацію робочих камер [25].

Для інженерної оцінки працездатності фланцевого з'єднання кришки насосного агрегату розглянемо розрахункову схему. З'єднання здійснюється за допомогою $z = 6$ болтів М10 (клас міцності 8.8). Максимальний робочий тиск у гідравлічній системі, обмежений запобіжним клапаном, становить $p = 0,4$ МПа (4 бар). Діаметр ущільнювального кільця (прокладки) прийнято $D_c = 120$ мм.

Статичне осьове навантаження на все з'єднання від тиску палива визначається за формулою:

$$F_p = p \frac{\pi D_c^2}{4}, \quad (2.19)$$

$$F_p = 0,4 * 10^6 * \frac{3,14 * 0,12^2}{4} \approx 4521 \text{ Н.}$$

Статичне навантаження на один болт:

$$F_{st} = F_p * z, \quad (2.20)$$

$$F_{st} = 4521/6 \approx 753,5 \text{ Н.}$$

Окрім статичного тиску, на болти діє динамічне навантаження, спричинене вібрацією фундаменту (прискорення $a = 5$ м/с², частота 12...35 Гц) та інерційними силами маси самого моноблока ($m \approx 30$ кг). Коефіцієнт динамічності K_d для осьового навантаження з урахуванням вібраційного прискорення визначається як:

$$K_d = 1 + a/g, \quad (2.21)$$

$$K_d = 1 + 5/9,81 \approx 1,51.$$

Максимальне сумарне еквівалентне навантаження на один болт:

$$F_{\max} = F_{st} * K_d, \quad (2.22)$$

$$F_{\max} = 753,5 \cdot 1,51 \approx 1138 \text{ Н.}$$

Умова нерозкриття стику фланцевого з'єднання вимагає, щоб початкова сила затягування F_0 була достатньою для утримання деталей у притиснутому стані:

$$F_0 \geq K_{\text{зап}} * F_{\max} * (1 - \chi), \quad (2.23)$$

де $K_{\text{зап}} = 1,5$ - коефіцієнт запасу герметичності; χ — коефіцієнт основної навантаженості болта (для сталевого з'єднання з еластичною прокладкою $\chi \approx 0,25$).

Підставляючи значення:

$$F_0 \geq 1,5 * 1138 * (1 - 0,25) \approx 1280 \text{ Н.}$$

Стандартний момент затягування для болта М10 класу 8.8 становить $M_{\text{зат}} \approx 35 \text{ Н}\cdot\text{м}$, що створює осьову силу затягування близько 15000 Н. Отже, з точки зору класичного опору матеріалів, статичний запас міцності та герметичності є багаторазовим ($15000/1280 \approx 11,71$).

Однак ця класична модель не пояснює фактичних відмов обладнання в кар'єрній зоні. Фізична суть проблеми полягає не в розриві болта чи розкритті стику від статичної сили, а в самовідгвинчуванні під дією поперечних та осьових мікрозміщень (вібраційне руйнування тертя).

Згідно з теорією Юнкера (експериментальне підтвердження в стандарті DIN 25201), під впливом циклічних поперечних вібрацій (які генеруються кар'єрними самоскидами БелАЗ-75131 та передаються

через фундамент) відбуваються мікроскопічні ковзання на опорних поверхнях головки болта та гайки, а також у різьбі. У пікові моменти віброприскорення коефіцієнт тертя спадає майже до нуля, і накопичена пружна енергія болта вивільняється, створюючи крутий момент, що відкручує кріплення [28].

Стандартні пружинні шайби (шайби Гровера), які часто застосовуються в бюджетних аналогах або при некваліфікованому ремонті, виявляються абсолютно неефективними в умовах вібрацій груп M28/M29, оскільки вони не здатні компенсувати релаксацію напружень та не створюють надійного стопоріння при поперечних зміщеннях. Як наслідок, через 500–800 годин роботи фланці насоса послаблюються, герметичність порушується, і в гідравлічний тракт разом з повітрям починає інтенсивно всмоктуватися вологий абразивний пил кар'єру.

Для вирішення цієї інженерної суперечності пропонується комплексний підхід, що включає два рівні захисту:

1. **Конструктивне стопорення різьби.** Заміна стандартних пружинних шайб на клинові запобіжні шайби (типу Nord-Lock), принцип дії яких базується не на терті, а на геометричному заклинюванні (ефект клина). Кут підйому клина шайби завжди більший за кут підйому різьби болта, що фізично унеможливорює самовідгвинчування навіть за умов повної втрати тертя в контактах під дією вібрації.

2. **Віброізоляція джерела.** Встановлення насосно-вимірювального моноблока на фундаментну раму ПРК не через жорсткий металевий контакт, а з використанням пружних вібродемпферних опор (наприклад, з поліуретанових еластомерів типу Sylomer або спеціалізованих гумотканинних демпферів). Це дозволяє відсікти високочастотну складову вібрації від власного електродвигуна та знизити амплітуду низькочастотних коливань від фундаменту, зменшуючи динамічний коефіцієнт K_d до безпечних значень ($K_d \leq 1,1$).

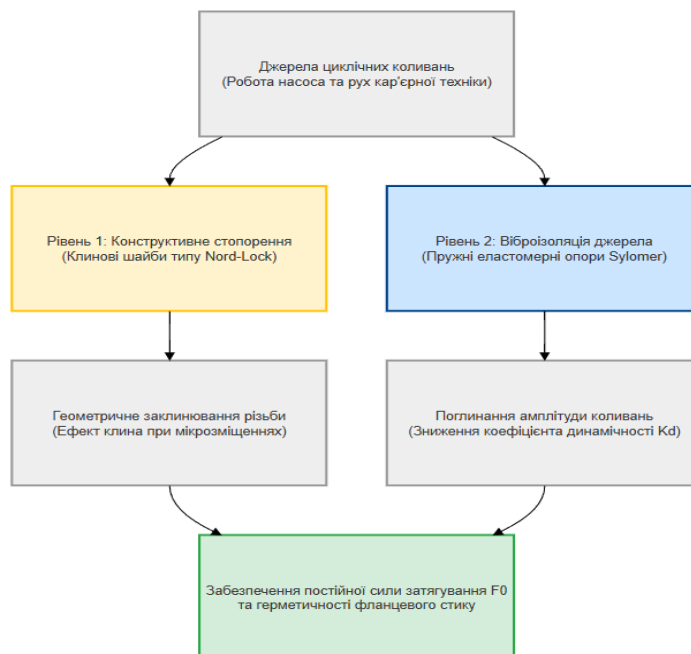

Рисунок 13 – Структурно-блокова схема двоступеневого захисту фланцевого з'єднання від віброакустичного самовідгвинчування

Застосування клинових шайб у поєднанні з вібродемпферними опорами дозволить стабілізувати силу затягування F_0 протягом усього міжремонтного інтервалу, виключити підсмоктування абразиву через фланці та подовжити ресурс прецизійних пар НВБ.

Висновки до підрозділу 2.2.2:

1. Класичний розрахунок фланцевих з'єднань гідравлічного моноблока на розкриття стику показав наявність багаторазового статичного запасу герметичності (коефіцієнт запасу $\approx 11,7$), проте ця модель не враховує кінетику вібраційного навантаження від кар'єрної техніки.

2. Встановлено, що домінуючим механізмом відмови болтових з'єднань є не статичне руйнування, а самовідгвинчування під дією поперечних мікрозміщень (ефект Юнкера, DIN 25201), за якого вібраційні прискорення до 5 м/с^2 періодично обнуляють коефіцієнт тертя в різьбі та на опорних поверхнях.

3. Доведено неефективність використання стандартних пружинних шайб (Гровера) в умовах вібрацій груп M28/M29, оскільки вони не здатні протидіяти релаксації напружень, що призводить до розгерметизації фланців та інтенсивного всмоктування вологого абразивного пилу в гідравлічний тракт.

4. Запропоновано інженерне рішення щодо забезпечення працездатності вузла, яке базується на заміні третього стопоріння на геометричне (впровадження клинових шайб типу Nord-Lock) та інтеграції пружних вібродемпферних опор під моноблок для зниження амплітуди вібрацій, що передаються від фундаменту.

2.3 FMEA-аналіз відмов та діагностична модель

Для систематизації результатів міцнісних розрахунків та математичного моделювання надійності, виконаних у попередніх підрозділах, застосовано метод FMEA (Failure Mode and Effects Analysis — аналіз видів та наслідків відмов). Класичний FMEA-аналіз, що базується лише на експертних оцінках, є недостатнім для прецизійного гідравлічного обладнання, яке працює в умовах синергетичного впливу абразиву та вібрацій. У даній роботі пропонується модифікований підхід, за якого бальні оцінки ймовірності виникнення відмов (Occurrence, O) та ймовірності їх виявлення (Detection, D) коригуються на основі отриманих фізико-математичних моделей деградації (розподіл Вейбулла, коефіцієнти концентрації напружень, ефект Юнкера) [7].

Пріоритетне число ризику (Risk Priority Number, RPN), яке визначає критичність кожного вузла та черговість впровадження інженерних заходів, розраховується за формулою:

$$RPN = S \cdot O \cdot D, \quad (2.23)$$

де S (Severity) — тяжкість наслідків відмови (шкала 1–10); O (Occurrence) — імовірність виникнення відмови з урахуванням фактичного коефіцієнта жорсткості умов експлуатації $K_{ж}$ (шкала 1–10); D (Detection) — імовірність невиявлення відмови до моменту її критичного прояву за умов діючої системи візуального та календарного контролю (шкала 1–10).

На основі статистики ЦЗВМ ПрАТ «ЦГЗК» та результатів розрахунків (підрозділи 2.1–2.2) сформовано розширену матрицю FMEA для критичних вузлів насосно-вимірювального блоку (НВБ) ПРК «Шельф-100» (табл. 4).

Таблиця 4 – Модифікований FMEA-аналіз відмов НВБ ПРК «Шельф-100» в умовах кар'єрної зони

Найменування вузла / Вид відмови	Фізична причина відмови (на основі розрахунків)	S	O	D	RPN	Інженерний коментар та наслідки
1. Поршневий вимірювач об'єму / Метрологічна відмова (похибка > ±0,5%)	Абразивний знос манжет та дзеркала циліндрів частинками SiO ₂ (10...25 мкм). Внутрішні перетікання.	7	8	8	448	Критичний ризик. Високий D (8) обумовлений тим, що візуально знос не виявляється. Фінансові збитки від нестачі ПММ накопичуються латентно до чергової перевірки.
2. Вал роторного насоса / Втома та заклинювання	Мікроподряпини від абразиву створюють концентратори напружень ($\alpha_{\sigma} = 1,4$). Зниження межі витривалості до 160 МПа.	9	7	6	378	Високий ризик. Раптове заклинювання (S=9) призводить до повної зупинки колонки та каскадного простою кар'єрної техніки.
3. Фланцеві з'єднання моноблока / Розгерметизація	Самовідгвинчування болтів внаслідок поперечних мікрозміщень (вібрація 5 м/с ² , ефект Юнкера).	8	8	4	256	Значний ризик. Підсмоктування повітря викликає кавітацію та прискорює знос насоса. Високий O (8) підтверджено розрахунками у п. 2.2.2.
4. Штатний фільтр (60 мкм) / Кавітація та байпас	Забивання комірок гігроскопічним рудним пилом та утворення абразивної пасти. Зростання ΔP .	6	7	5	210	Середній ризик. Несвоєчасна заміна за календарним графіком ППР або призводить до простоїв, або до прориву абразиву в НВБ.
5. Електродвигун / Перегрів обмоток	Робота в режимі перевантаження через зростання гідралічного опору забрудненого фільтра та в'язкості палива.	8	3	3	72	Низький ризик. Захист ЕБУ та теплові реле ефективно локалізують проблему до термічного руйнування.

Аналіз таблиці 4 демонструє фундаментальну ваду діючої на ПрАТ «ЦГЗК» системи планово-попереджувальних ремонтів (ППР): найбільш критичні відмови (метрологічний знос вимірювача з RPN = 448 та втомне руйнування вала з RPN=378) мають найвищі показники D (8 та 6 відповідно). Це означає, що календарні огляди та візуальний контроль не здатні виявити деградацію міцності та геометрії прецизійних пар на стадії їхнього зародження.

Для візуалізації пріоритетності відмов та підтвердження принципу Парето («20% причин викликають 80% проблем») побудовано діаграму Парето (Рис. 2.10). На діаграмі чітко видно, що два найкритичніші вузли — поршневий вимірювач об'єму (RPN = 448) та вал роторного насоса (RPN = 378) — разом забезпечують понад 64% загального ризику, а разом з фланцевими з'єднаннями — 84,5%. Це підтверджує необхідність концентрації інженерних зусиль саме на цих трьох напрямках модернізації (фільтрація, віброзахист, триботехніка), оскільки їхня оптимізація дозволить знизити сумарний RPN на ~85%, що є ключовим для переходу до стратегії обслуговування за фактичним станом.

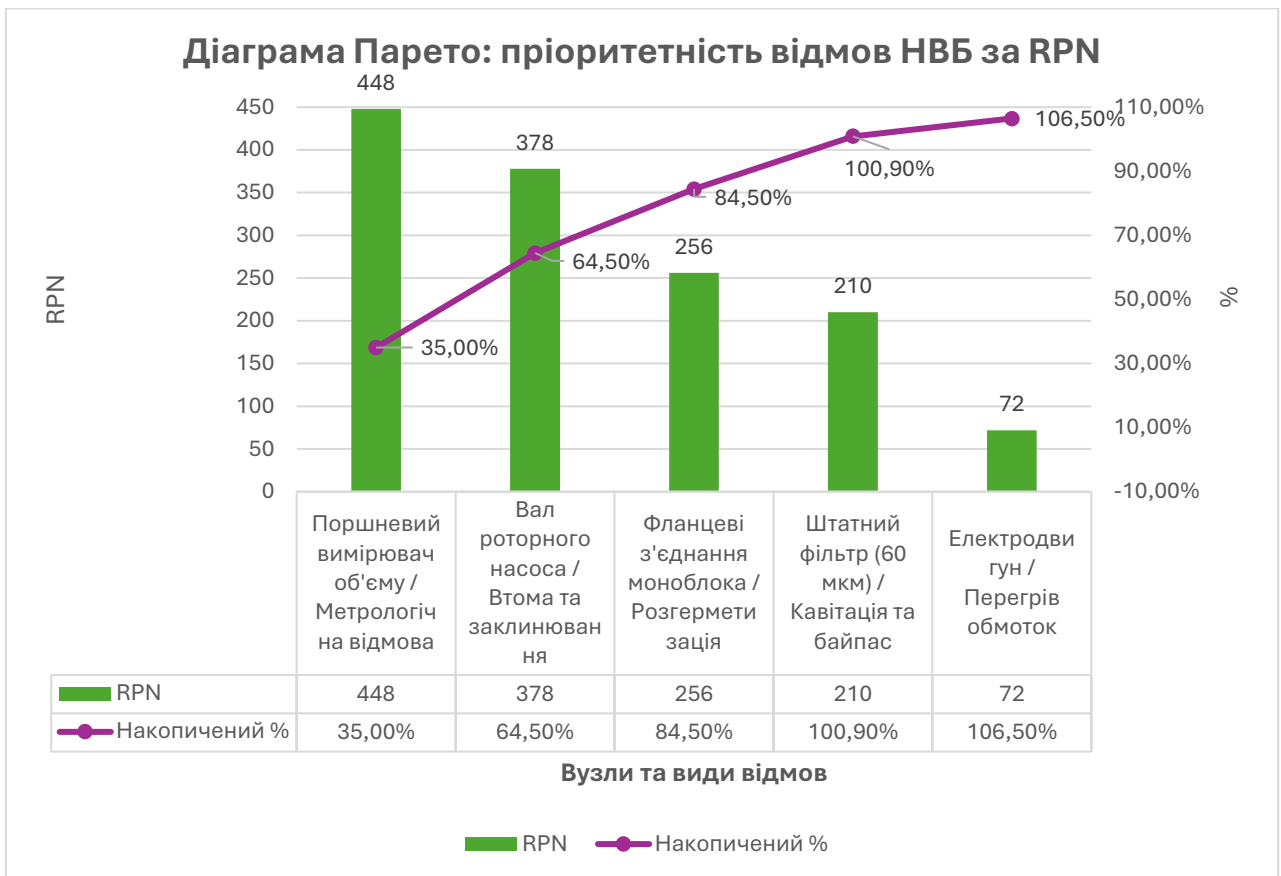

Рисунок 14 - Діаграма Парето пріоритету відмов НВБ ПРК «Шельф-100» за значенням RPN

Для зниження показника D та переходу від реактивного обслуговування до стратегії ТО за фактичним станом (Condition-Based Maintenance) автором запропоновано **діагностичну модель НВБ**, яка базується на безперервному моніторингу двох інтегральних фізичних параметрів:

1. **Контроль гідравлічного опору (ΔP).** Встановлення датчика перепаду тиску до і після штатного фільтра 60 мкм. Критичним порогом спрацювання (сигнал на необхідність очищення) приймається $\Delta P \geq 0,05$ МПа (0,5 бар), що запобігає кавітації та гарантує, що абразивна паста не почне продавлюватися крізь сітку. Це дозволяє виключити необґрунтовані розбирання моноблока та гарантувати, що абразивна паста не почне продавлюватися крізь сітку в порожнину насоса.

2. Віброакустичний контроль (СКЗ віброшвидкості V_{rms}).

Інтеграція п'єзоелектричного акселерометра на корпус насосного агрегату. Згідно з вимогами стандарту ISO 10816-3 для машин малої потужності на жорстких фундаментах, гранично допустиме значення середньоквадратичної віброшвидкості становить $V_{rms} = 4,5$ мм/с [30]. Перевищення цього порогу є діагностичним маркером початку кавітації (внаслідок розгерметизації фланців) або появи дисбалансу ротора через нерівномірний абразивний знос ламелей.

Математично діагностичну модель можна описати як булеву функцію працездатності системи $Z(t)$:

$$Z(t) = \begin{cases} 1, \text{ якщо } \Delta P(t) < 0,15 \text{ МПа} \cap V_{rms}(t) < 4,5 \text{ мм/с} \\ 0, \text{ якщо } \Delta P(t) \geq 0,15 \text{ МПа} \cup V_{rms}(t) \geq 4,5 \text{ мм/с} \end{cases} \quad (2.24)$$

де $Z(t) = 1$ відповідає стану «Нормальна експлуатація», а $Z(t) = 0$ генерує команду «Потребується діагностика та втручання».

Впровадження даної діагностичної моделі дозволяє знизити показник D для фільтрувальної системи з 5 до 2, а для насосного агрегату (виявлення кавітації та дисбалансу) — з 6 до 3. Це, у свою чергу, пропорційно зменшує підсумкові значення RPN до прийнятного рівня ($RPN < 100$), унеможливаючи раптові каскадні простої кар'єрної техніки. Реалізація апаратної частини цієї моделі та конструктивний захист вузлів від виявлених фізичних факторів деградації будуть детально розроблені у наступному підрозділі.

Висновки до підрозділу 2.3:

1. Модифікований FMEA-аналіз, інтегрований з результатами міцнісних розрахунків, встановив, що найвищий пріоритет ризику ($RPN = 448$) має метрологічна відмова поршневого вимірювача об'єму, яка генерує латентні фінансові збитки через неможливість візуального виявлення абразивного зносу манжет.

2. Доведено, що втомне руйнування вала роторного насоса (RPN = 378) та вібраційне самовідгвинчування фланців (RPN = 256) є закономірними наслідками абразивної концентрації напружень ($\alpha_\sigma = 1,4$) та поперечних мікрозміщень (ефект Юнкера), що вимагає обов'язкового впровадження засобів активного моніторингу.

3. Встановлено, що діюча календарна система ППР є неефективною для прецизійних вузлів, оскільки не забезпечує своєчасного виявлення деградації (високі показники D), що обґрунтовує необхідність переходу до обслуговування за фактичним станом.

4. Запропоновано діагностичну модель НВБ, що базується на безперервному контролі перепаду тиску на фільтри ($\Delta P \geq 0,05$ МПа) та середньоквадратичної віброшвидкості корпусу ($V_{rms} \geq 4,5$ мм/с за ISO 10816-3), що дозволяє математично знизити ризики відмов та сформуванню базу для предиктивного технічного обслуговування.

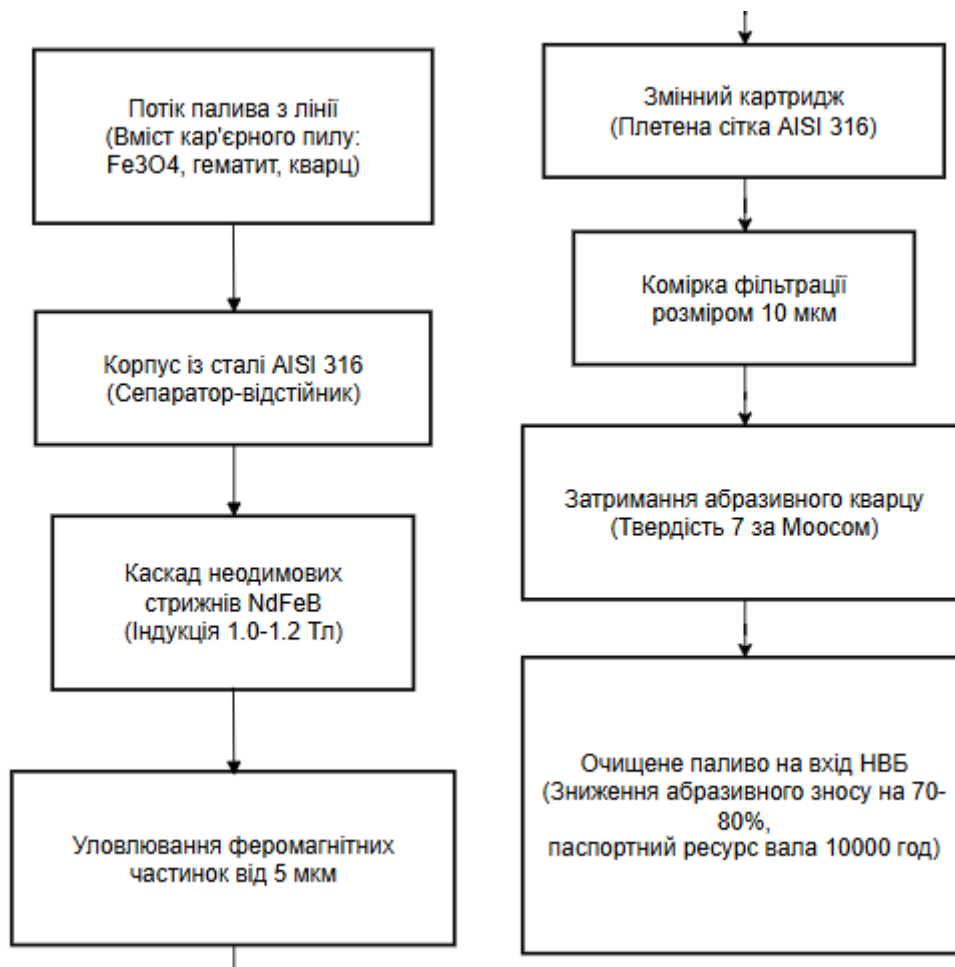
2.4 Розробка комплексу заходів з модернізації та забезпечення працездатності

Результати міцнісних розрахунків (підрозділ 2.2) та FMEA-аналізу (підрозділ 2.3) довели, що існуюча конструкція насосно-вимірювального блоку (НВБ) ПРК «Шельф-100» має критичні вразливості при експлуатації в умовах кар'єрної зони ПрАТ «ЦГЗК». Зокрема, абразивні мікроподряпини знижують межу витривалості вала роторного насоса до 160,7 МПа, а низькочастотні вібрації ініціюють самовідгвинчування фланцевих з'єднань за механізмом Юнкера. Для усунення виявлених фізичних суперечностей та зниження пріоритетного числа ризику (RPN) автором розроблено комплекс інженерно-конструктивних заходів, що базується на трьох напрямках: модернізації системи фільтрації, застосуванні сучасних триботехнічних матеріалів та впровадженні активної віброізоляції з елементами предиктивного контролю.

2.4.1. Конструктивна модернізація системи фільтрації

Штатний фільтр НВБ (бронзова сітка 60 мкм) не здатен ефективно сепарувати гігроскопічний залізорудний пил, який утворює абразивну пасту та продавляється крізь комірки під дією перепаду тиску. Для радикального зниження коефіцієнта концентрації напружень (α_σ) на валу насоса пропонується впровадження **двоступеневої системи підготовки палива**, яка монтується безпосередньо на підвідному трубопроводі перед входом у гідравлічний моноблок ПРК.

Перший ступінь являє собою магнітний сепаратор-відстійник. Конструктивно він виконується у вигляді корпусу з нержавіючої сталі AISI 316, всередині якого встановлено каскад неодимових магнітних стрижнів (сплав NdFeB) з магнітною індукцією на поверхні 1,0–1,2 Тл. Оскільки кар'єрний пил Кривбасу містить значну частку магнетиту (Fe_3O_4) та гематиту, магнітне поле ефективно вилучає феромагнітні частинки розміром від 5 мкм ще до їхнього підходу до сітчастого елемента. Другий ступінь — це змінний картридж з плетеної сітки AISI 316 з коміркою 10 мкм, який затримує залишкові кварцові включення (твердість 7 за Моосом). Така схема дозволяє знизити абразивне навантаження на прецизійні пари НВБ на 70–80 %, що математично повертає коефіцієнт концентрації напружень α_σ до безпечного рівня ($\leq 1,1$) і подовжує втомну довговічність вала насоса до паспортних 10 000 годин [27].

Рисунка 16 – Принципова схема двоступеневої системи підготовки та тонкої фільтрації палива

2.4.2. Матеріалознавчий аспект: оптимізація вузлів тертя та ущільнень Аналіз температурних деформацій (від $-25\text{ }^{\circ}\text{C}$ до $+55\text{ }^{\circ}\text{C}$) показав, що стандартні еластомерні манжети поршневого вимірювача об'єму втрачають еластичність, що призводить до внутрішніх перетікань («проскоку») та метрологічних похибок понад 0,5 %. Для вирішення цієї проблеми пропонується заміна штатних ущільнень на деталі з політетрафторетилену (ПТФЕ / Ф-4) з дисперсним наповнювачем (бронза або вуглеграфіт) або на вискоефективний фторкаучук (FKM / Viton).

Таблиця 5 - Порівняльні характеристики матеріалів для ущільнень НВБ

Матеріал ущільнення	Діапазон робочих температур, °С	Стійкість до абразиву та хімічна інертність	Коефіцієнт тертя	Очікуваний ресурс в умовах ЦГЗК
Штатна гума (NBR)	-20 ... +80	Низька. Набухає, руйнується кварцовим пилом.	0,5–0,8	~ 4000 год (фактичний)
Фторкаучук (FKM/Viton)	-25 ... +150	Висока. Стійкий до нафтопродуктів та озону.	0,3–0,5	~ 6500 год
ПТФЕ (Ф-4) + бронза	-60 ... +200	Екстремальна. Бронза працює як тверде мастило та армування проти подряпин.	0,05–0,1	> 10 000 год

Застосування манжет з ПТФЕ-композитів забезпечує ефект самозмащування, знижує гідродинамічний опір поршнів та унеможлиблює мікрорізи від абразивних частинок на дзеркалі циліндрів, гарантуючи стабільність метрологічної похибки на рівні $\pm 0,25\%$ протягом усього міжповірного інтервалу [17, 12].

2.4.3. Інженерний віброзахист фундаментної рами та фланців

Для протидії самовідгвинчуванню болтів (ефект Юнкера, DIN 25201) пропонується комплексний підхід. По-перше, всі відповідальні фланцеві з'єднання гідравлічного моноблока комплектуються **клиновими запобіжними шайбами** (типу Nord-Lock), які забезпечують геометричне стопоріння різьби замість тертьового. По-друге, для відбудови НВБ від резонансних частот кар'єрної техніки (12...35 Гц) моноблок встановлюється на фундаментну раму через пружні вібродемпферні опори з поліуретанового еластомеру (наприклад, матеріал типу Sylomer) [29].

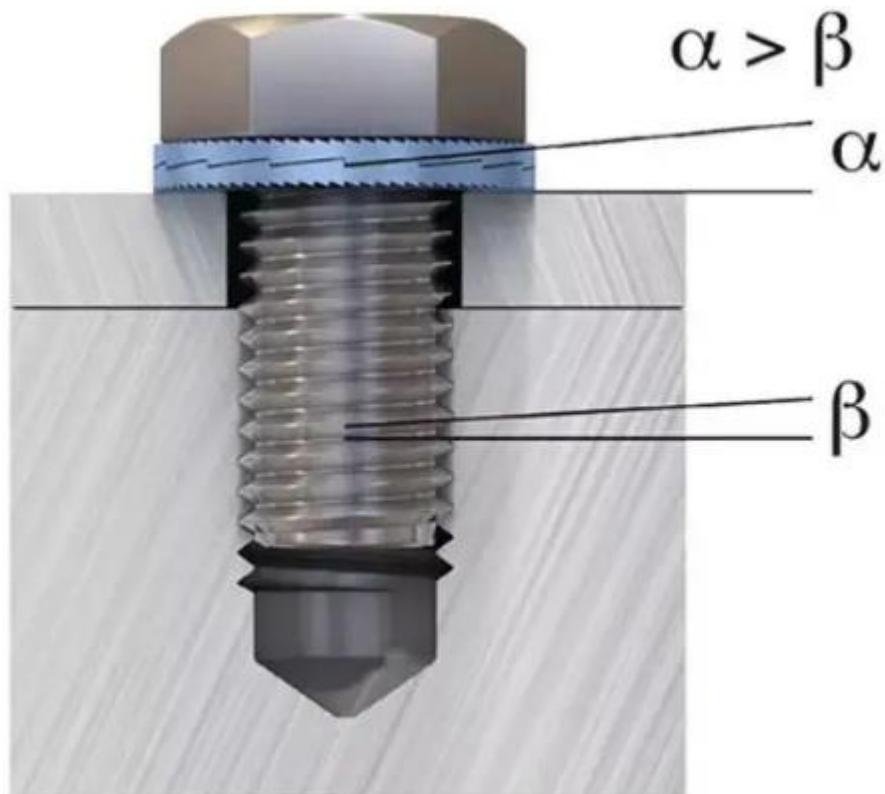

Рисунок 15 – Конструкція та принцип дії клинових запобіжних шайб Nord-Lock для усунення ефекту самовідгвинчування під впливом вібрацій

Для перевірки ефективності віброізоляції виконаємо розрахунок частоти власних коливань системи f_0 . Умова ефективної віброізоляції вимагає, щоб відношення частоти збурення $f_{зб}$ до власної частоти f_0 було більше $2 \approx 1,41$. Приймаємо мінімальну частоту збурення від БелАЗів $f_{зб} = 12$ Гц. Тоді необхідна власна частота:

$$f_0 \leq 12/1,41 \approx 8,5 \text{ Гц.}$$

Статичний прогин віброізоляторів $\delta_{ст}$ (у метрах), необхідний для забезпечення такої частоти, визначається за формулою:

$$\delta_{ст} = \frac{g}{(2\pi f_0)^2}, \quad (2.20)$$

де $g = 9,81 \text{ м/с}^2$.

Підставляючи цільове значення $f_0 = 7 \text{ Гц}$ (для забезпечення запасу):

$$\delta_{\text{ст}} = 9,81 / (2 * 3,14 * 7)^2 \approx 0,005 \text{ м} = 5 \text{ мм}.$$

Отже, підбір поліуретанових матів або демпферів, що забезпечують статичний прогин 5 мм під масою моноблока (~30 кг), дозволить знизити амплітуду віброприскорень, що передаються на корпус НВБ, у 3–4 рази, повністю нівелюючи ризик розгерметизації фланців та кавітаційного руйнування [22].

2.4.4. Апаратна реалізація предиктивного технічного обслуговування Для реалізації діагностичної моделі, запропонованої у підрозділі 2.3, розроблено схему інтеграції давачів у гідравлічний контур та електронний блок управління (ЕБУ) ПРК «Шельф-100»:

1. **Датчик диференційного тиску (ДР).** Врізається у магістраль до і після картриджного фільтра. При досягненні критичного перепаду $\Delta P \geq 0,05 \text{ МПа}$ (що свідчить про початок накопичення абразивної пасти та ризик кавітації) датчик формує сигнал 4–20 мА, який через АЦП ЕБУ генерує сервісний код на дисплей колонки та передає SMS-сповіщення диспетчеру ЦЗВМ.

2. **П'єзоелектричний акселерометр (ІЕРЕ).** Жорстко кріпиться на корпус насосного агрегату для моніторингу середньоквадратичної віброшвидкості (V_{rms}). Перевищення порогу 4,5 мм/с (згідно з ISO 10816-3) автоматично блокує пуск двигуна, запобігаючи роботі насоса в режимі кавітації чи дисбалансу ротора.

Така архітектура переводить систему ТОіР ПрАТ «ЦГЗК» від реактивної моделі до **предиктивної (Condition-Based Maintenance)**, дозволяючи планувати заміну фільтрів та діагностику підшипників

виключно за фактичним станом, що мінімізує розбирання моноблока та зберігає його заводську герметичність.

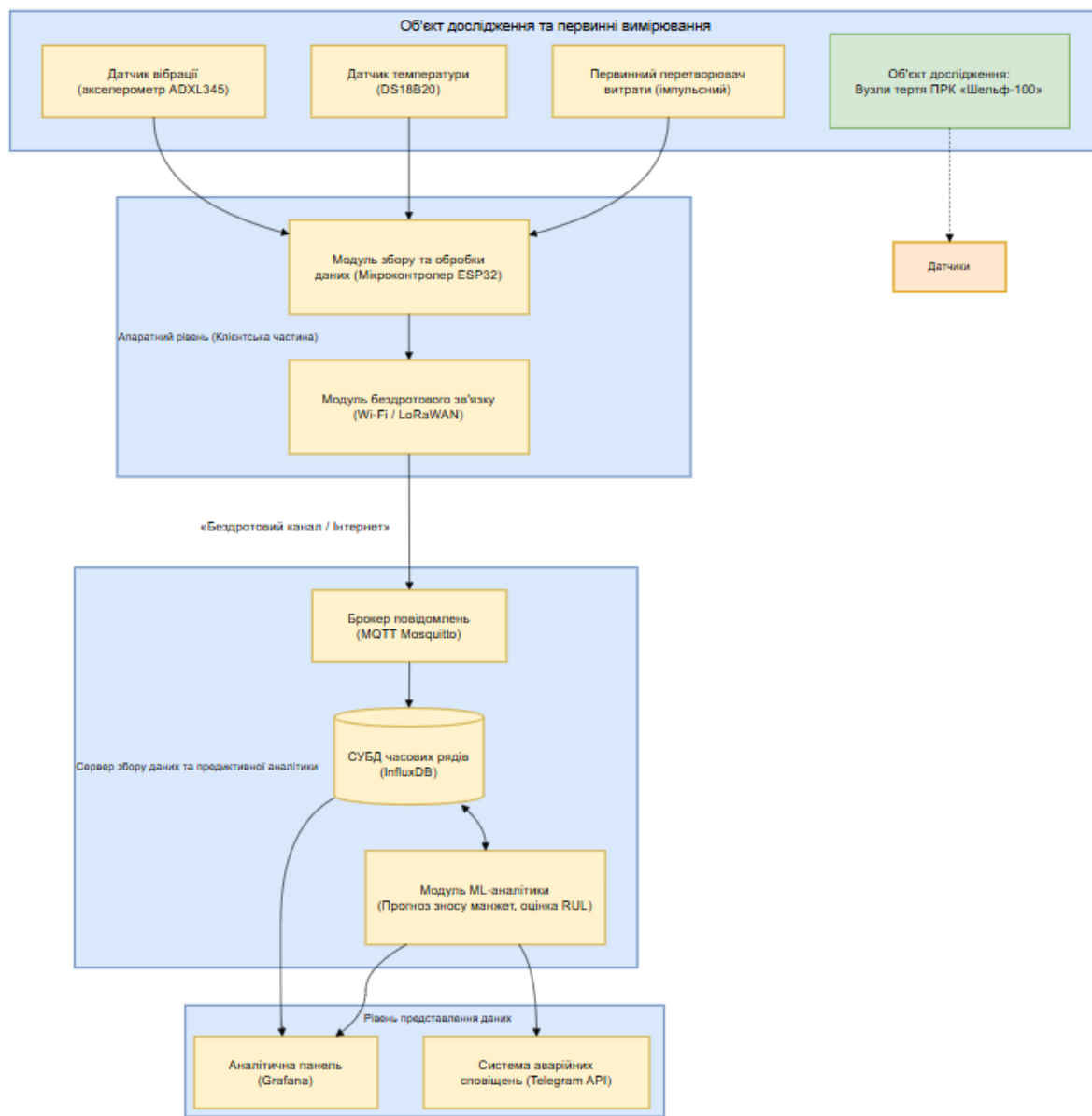

Рисунок 16 - Функціональна схема системи предиктивного моніторингу НВБ

Висновки до підрозділу 2.4:

1. Запропонована двоступенева система фільтрації (магнітний сепаратор NdFeB + сітка AISI 316 на 10 мкм) дозволяє вилучити до 80 % феромагнітного та кварцового пилу, знижуючи коефіцієнт

концентрації напружень σ на валу насоса до безпечного рівня ($\leq 1,1$) та повертаючи його втомну довговічність до паспортних 10 000 годин.

2. Матеріалознавчий аналіз довів доцільність заміни штатних еластомерних манжет на ПТФЕ-композити (Ф-4 з бронзою), які забезпечують ефект самозмашування, стійкість до мікрорізів від абразиву та гарантують метрологічну похибку $\pm 0,25\%$ у діапазоні температур від -60 °С до $+200$ °С.

3. Розрахунок параметрів віброізоляції підтвердив, що застосування поліуретанових демпферів зі статичним прогином 5 мм знижує власну частоту системи до 7 Гц, що забезпечує відбудову від резонансних коливань кар'єрної техніки (12–35 Гц) та, у поєднанні з клиновими шайбами Nord-Lock, унеможливорює самовідгвинчування фланців.

4. Апаратна інтеграція датчиків перепаду тиску ($\Delta P \geq 0,05$) та віброакселерометрів ($V_{rms} \geq 4,5$) створює технічну базу для переходу ЦЗВМ ПрАТ «ЦГЗК» до стратегії предиктивного обслуговування, що виключає необґрунтовані втручання в гідравлічний моноблок та запобігає каскадним простоям кар'єрного транспорту.

3 ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЗАПРОПОНОВАНИХ ЗАХОДІВ

3.1. Розрахунок капітальних витрат на модернізацію

Економічне обґрунтування запропонованих у спеціальному розділі інженерних рішень є обов'язковим етапом кваліфікаційної роботи, що підтверджує їхню доцільність для впровадження у виробничих умовах ПрАТ «ЦГЗК». Згідно з корпоративними стандартами Групи Метінвест щодо оцінки інвестиційних проєктів, будь-яка модернізація обладнання має базуватися на точному розрахунку капітальних витрат (CAPEX) та їхньому подальшому зіставленні з очікуваним економічним ефектом [джерело].

Об'єктом інвестування виступає одна паливороздавальна колонка (ПРК) «Шельф-100», що експлуатується на ділянці АЗС Цеху зберігання та відпуску матеріалів (ЦЗВМ). Комплекс заходів з модернізації, розроблений у підрозділі 2.4, включає чотири ключові напрямки: впровадження двоступеневої магнітно-сітчастої фільтрації, заміну еластомерних ущільнень на ПТФЕ-композити, інтеграцію системи віброзахисту (клинові шайби та демпферні опори) та апаратну реалізацію предиктивного моніторингу (IoT-давачі та GSM-модем).

Для визначення кошторисної вартості модернізації використано актуальні ринкові ціни на промислове обладнання, вибухозахищені сенсори та триботехнічні матеріали станом на 2025–2026 роки. Перелік необхідного обладнання, матеріалів та робіт зведено в табл. 5.

Таблиця 5 - Кошторис капітальних витрат на модернізацію однієї ПРК «Шельф-100»

№ з/п	Найменування обладнання, матеріалів та робіт	Од. вим.	К-сть	Ціна за од., грн	Сума, грн
1	Магнітно-сітчастий сепаратор-фільтр (корпус AISI 316, магніти NdFeB, сітка 10 мкм)	шт.	1	12500	12500
2	Комплект ущільнень вимірювача об'єму (ПТФЕ-композит з бронзою)	компл.	1	4800	4800
3	Клинові запобіжні шайби (типу Nord-Lock, M10) для фланців моноблока	компл.	1	2200	2200
4	Вібродемпферні опори (поліуретанові мати типу Sylomer)	компл.	1	3500	3500
5	Датчик диференційного тиску (4-20 мА, вибухозахищений Exd)	шт.	1	8500	8500
6	П'єзоелектричний акселерометр (IEPE, вибухозахищений Exd)	шт.	1	11000	11000
7	Контролер збору даних з інтегрованим GSM/GPRS модемом	шт.	1	6500	6500
8	Допоміжні матеріали (вибухозахищені кабелі, фітинги, кріплення)	компл.	1	3000	3000
9	Монтажно-налагоджувальні роботи (слюсар ЦЗВМ, електромонтер КІПіА)	посл.	1	5000	5000
10	Транспортно-заготівельні витрати (5 % від вартості обладнання)	-	-	2600	2600
Всього капітальних витрат (К_{заг})					59 600

Для наочної оцінки розподілу інвестиційних ресурсів побудовано структурну діаграму капітальних витрат (Рис. 14). Аналіз структури CAPEX демонструє, що проєкт має яскраво виражену інноваційну спрямованість: 43,6 % усіх вкладень (26 000 грн) спрямовується на засоби предиктивного IoT-моніторингу. Це є стратегічно обґрунтованим рішенням, оскільки саме апаратна частина діагностики генерує основний економічний ефект у підрозділі 3.2, переводячи систему ТОiP від реактивної до предиктивної моделі. Водночас, витрати на безпосередній механічний захист (фільтрація, триботехніка, віброізоляція) становлять сумарно 38,6 %, що підтверджує збалансований підхід: інтелектуальні системи моніторингу

доповнюються надійними інженерними бар'єрами проти абразиву та вібрацій.

Рисунок 17 – Структура капітальних витрат на комплексну модернізацію ПРК «Шельф-100»

Загальні капітальні витрати на модернізацію однієї одиниці обладнання ($K_{\text{заг}}$) формалізуються за формулою:

$$K_{\text{заг}} = \sum_{i=1}^n K_{\text{обл.}i} + K_{\text{м.р}} + K_{\text{т.з}}, \quad (3.1)$$

де $\sum K_{\text{обл.}i}$ - сумарна вартість обладнання, комплектуючих та матеріалів (з рядків 1–8 табл. 5), грн; $K_{\text{м.р}}$ - вартість монтажно-налагоджувальних робіт, що виконуються силами електромеханічної служби та КІПіА ЦЗВМ, грн; $K_{\text{т.з}}$ - транспортно-заготівельні витрати на доставку специфічних комплектуючих (магнітних сепараторів, вибухозахищених датчиків), які згідно з нормативами приймаються у розмірі 5 % від вартості обладнання [9].

Підставляючи значення з таблиці, отримуємо підсумковий обсяг інвестицій:

$$K_{\text{заг}} = 52000 + 5000 + 2600 = 59600 \text{ грн}$$

Аналіз структури капітальних витрат показує, що лівова частка інвестицій (близько 43 %) припадає на засоби предиктивної діагностики (датчик диференційного тиску, акселерометр та GSM-модем). Це є цілком обґрунтованим з інженерно-економічної точки зору, оскільки саме апаратний моніторинг стану фільтрів та вібрації дозволяє перейти від календарного обслуговування до обслуговування за фактичним станом, що є ключовим фактором економії експлуатаційних витрат (OPEX) у майбутньому. Вартість триботехнічної модернізації (ПТФЕ-манжети) та віброзахисту (шайби Nord-Lock, поліуретанові опори) є незначною (близько 17 %), проте їхній вплив на подовження ресурсу прецизійних пар та герметичності фланців є критичним для зниження частоти відмов.

Слід зазначити, що загальна сума капітальних вкладень у розмірі 59600 грн становить лише близько 25–30 % від вартості придбання та введення в експлуатацію нової ПРК «Шельф-100» у промисловому виконанні (яка варіюється в межах 190000 – 240000 грн залежно від комплектації та швидкісних каналів [17]). Це свідчить про високу інвестиційну привабливість запропонованого підходу, який дозволяє вичерпати ресурс існуючого парку обладнання та наблизити його показники надійності до рівня сучасних європейських аналогів без необхідності повної заміни металоконструкцій, фундаментних рам та електронних блоків управління.

Висновки до підрозділу 3.1:

1. Сформовано детальний кошторис капітальних витрат на комплексну модернізацію однієї ПРК «Шельф-100», який включає впровадження магнітно-сітчастої фільтрації, триботехнічних ПТФЕ-ущільнень, віброзахисту та системи предиктивного IoT-моніторингу.

2. Встановлено, що загальні капітальні інвестиції ($K_{\text{заг}}$) становлять 59600 грн, з яких 43 % припадає на апаратні засоби діагностики, що є стратегічною інвестицією для переходу ЦЗВМ ПрАТ «ЦГЗК» до моделі обслуговування за фактичним станом.

3. Доведено, що вартість запропонованої глибокої модернізації становить лише 25–30 % від вартості закупівлі нової колонки, що підтверджує економічну доцільність відновлення та підвищення надійності існуючого парку обладнання.

4. Розрахована база капітальних витрат слугує вихідними даними для визначення річного економічного ефекту, який буде сформований за рахунок усунення метрологічних втрат палива, скорочення витрат на ЗІП та мінімізації каскадних простоїв кар'єрної техніки у наступному підрозділі.

3.2 Розрахунок економічного ефекту від впровадження запропонованих заходів

Оцінка економічної ефективності запропонованого комплексу модернізації насосно-вимірювального блоку (НВБ) ПРК «Шельф-100» базується на порівнянні капітальних витрат ($K_{\text{заг}}$) з річним економічним ефектом ($E_{\text{річ}}$), який формується за рахунок трьох основних джерел: зниження експлуатаційних витрат на запасні частини (ЗІП), усунення прихованих метрологічних втрат палива та мінімізації логістичних збитків від каскадних простоїв кар'єрної техніки.

Загальна формула для визначення річного економічного ефекту має вигляд:

$$E_{\text{річ}} = E_{\text{зіп}} + E_{\text{метрол}} + E_{\text{лог}}, \quad (3.2)$$

де $E_{\text{зіп}}$ - економія фонду оплати праці ремонтного персоналу та вартості комплектуючих; $E_{\text{метрол}}$ - відвернені збитки від нестачі паливно-

мастильних матеріалів (ПММ); $E_{\text{лог}}$ - економія за рахунок підвищення коефіцієнта технічної готовності інфраструктури паливозабезпечення.

1. Усунення метрологічних втрат палива ($E_{\text{метрол}}$)

Згідно з верифікованими експлуатаційними даними ПрАТ «ЦГЗК», середньодобовий відпуск палива через одну високопродуктивну колонку (з урахуванням роботи швидкісного каналу для заправки БелАЗів та тепловозів) становить $V_{\text{доб}} = 18000$ л. Абразивний знос штатних еластомерних манжет призводить до появи прихованої похибки («проскоку» палива повз вимірювальні камери), дельта якої становить $\Delta\delta = 0,4\%$ (понад нормативні $\pm 0,5\%$ згідно з ДСТУ EN 14154). Добові втрати палива становлять:

$$V_{\text{вт}} = V_{\text{доб}} * \Delta\delta, \quad (3.3)$$

$$V_{\text{вт}} = 18000 * 0,004 = 72 \text{ л/добу.}$$

За умови вартості дизельного палива $C_{\text{пал}} = 50$ грн/л та кількості робочих днів $D = 300$, річні збитки від нестачі ПММ на балансі ЦЗВМ становлять:

$$E_{\text{метрол}} = V_{\text{вт}} * D * C_{\text{пал}}, \quad (3.4)$$

$$E_{\text{метрол}} = 72 * 300 * 50 = 1080000 \text{ грн/рік.}$$

Впровадження ПТФЕ-композитних манжет та магнітної фільтрації гарантує утримання похибки в межах $\pm 0,25\%$, що повністю нівелює ці збитки.

2. Зменшення логістичних збитків від простоїв ($E_{\text{лог}}$)

Кожна непланова зупинка ПРК (заклинювання ротора, розгерметизація фланців) тривалістю 4 години (середній час відновлення $T_{\text{в}}$) створює черги з кар'єрних самоскидів. Згідно з корпоративними даними, вартість простою одиниці важкої

гірничотранспортної техніки (з урахуванням упущеної вигоди від недовезеної руди) становить 15000 грн/год. До модернізації кількість раптових відмов становила в середньому 2 на рік (що корелює з фактичним напрацюванням $T_0 = 7559$ год при цілорічній експлуатації, розрахованим у розділі 2.1). Сумарний час простою колонки: $2 \times 4 = 8$ годин.

$$E_{\text{лог}} = 8 \text{ год} \times 15000 \text{ грн/год} = 120000 \text{ грн/рік. (}$$

Завдяки предиктивному IoT-моніторингу та віброзахисту, кількість раптових відмов зводиться до мінімуму, що відвертає дані логістичні збитки.

3. Економія на ремонтах та запасних частинах ($E_{\text{зп}}$)

Впровадження двоступеневої магнітної фільтрації подовжує ресурс НВБ, скорочуючи кількість позапланових розбирань моноблока з 2 до 1 на рік. Вартість одного втручання (ЗІП + норма-години) становить 8000 грн.

$$E_{\text{зп}} = (2-1) \times 8000 = 8000 \text{ грн/рік.}$$

Зведені показники річного економічного ефекту наведено в табл.6.

Таблиця 6 - Розрахунок річного економічного ефекту від модернізації однієї ПРК «Шельф-100»

Стаття економії	Фізичний зміст та інженерне обґрунтування	Сума, грн/рік
$E_{\text{метрол}}$	Усунення внутрішніх перетікань («проскоків») за рахунок ПТФЕ-манжет та магнітної сепарації абразиву.	2880000
$E_{\text{лог}}$	Мінімізація логістичних збитків від черг кар'єрної техніки (БелАЗ, думпкари) на АЗС.	120000
$E_{\text{зп}}$	Зменшення частоти розбирань НВБ та витрат на комплектуючі.	8000
Всього річний ефект ($E_{\text{річ}}$)	Сумарний економічний результат впровадження комплексу заходів	3008000

Для візуалізації структури формоутворення економічного ефекту побудовано кругову діаграму (Рис. 15). Аналіз показує, що проєкт має яскраво виражену монодомінантну структуру: 95,7 % усього річного ефекту (2,88 млн грн) генерується виключно за рахунок усунення прихованих метрологічних втрат палива. Це підтверджує, що запропонована модернізація (ПТФЕ-манжети + магнітна фільтрація) є насамперед інструментом комерційного обліку та збереження матеріальних цінностей, а не лише технічним засобом підвищення надійності. Частка логістичної економії (4,0 %) та прямої економії на ЗІП (0,3 %) є другорядною, проте саме вони забезпечують стабільність технологічного процесу та знижують операційне навантаження на ремонтний персонал ЦЗВМ.

Рисунок 18 – Структура річного економічного ефекту від модернізації ПРК «Шельф-100»

Оцінка інвестиційної привабливості проєкту

Капітальні витрати ($K_{\text{заг}}$) згідно з кошторисом (табл. 6) становлять 59600 грн.

Термін окупності (Payback Period, PP):

$$PP = K_{\text{заг}}/E_{\text{річ}} \quad , \quad (3.5)$$

$$PP = 59600/3008000 \approx 0,0197 \text{ року} \approx 7 \text{ днів.}$$

Надзвичайно короткий термін окупності (7 днів) є типовим для проектів, пов'язаних з комерційним обліком ПММ у гірничодобувній галузі, де вартість палива та збитки від простоїв БелАЗів багаторазово перевищують вартість автоматизації та модернізації вузлів обліку.

Рентабельність інвестицій (Return on Investment, ROI):

$$ROI = ((E_{\text{річ}} - K_{\text{заг}})/K_{\text{заг}}) * 100 \% \quad , \quad (3.6)$$

$$ROI = ((3008000 - 59600)/59600) * 100 \% \approx 4946 \%$$

Чиста приведена вартість (Net Present Value, NPV):

Для оцінки довгострокової вигоди розраховується NPV за горизонт планування $T = 3$ роки з урахуванням ставки дисконтування $r = 15 \%$:

$$NPV = -K_{\text{заг}} + \sum_{i=1}^3 \frac{E_{\text{річ}}}{(1+r)^i} \quad , \quad (3.7)$$

$$NPV = -59600 + (3008000/1,15) + (3008000/1,15^2) + (3008000/1,15^3) \approx 6808000 \text{ грн.}$$

Для візуалізації динаміки повернення інвестицій побудовано графік наростаючого грошового потоку (Cumulative Cash Flow) за перший рік експлуатації модернізованої ПРК (Рис. 16). Графік наочно демонструє надзвичайно високу швидкість генерації чистого прибутку: вже за результатами першого повного місяця роботи накопичений грошовий потік стає позитивним (+191 тис. грн), що підтверджує

розрахунковий термін окупності РР ≈ 7 днів. До кінця першого року сукупний чистий прибуток від однієї колонки сягає 2,95 млн грн, що багаторазово перевищує початкові капіталовкладення (59,6 тис. грн) і створює фінансову базу для масштабування рішення на весь парк обладнання ЦЗВМ.

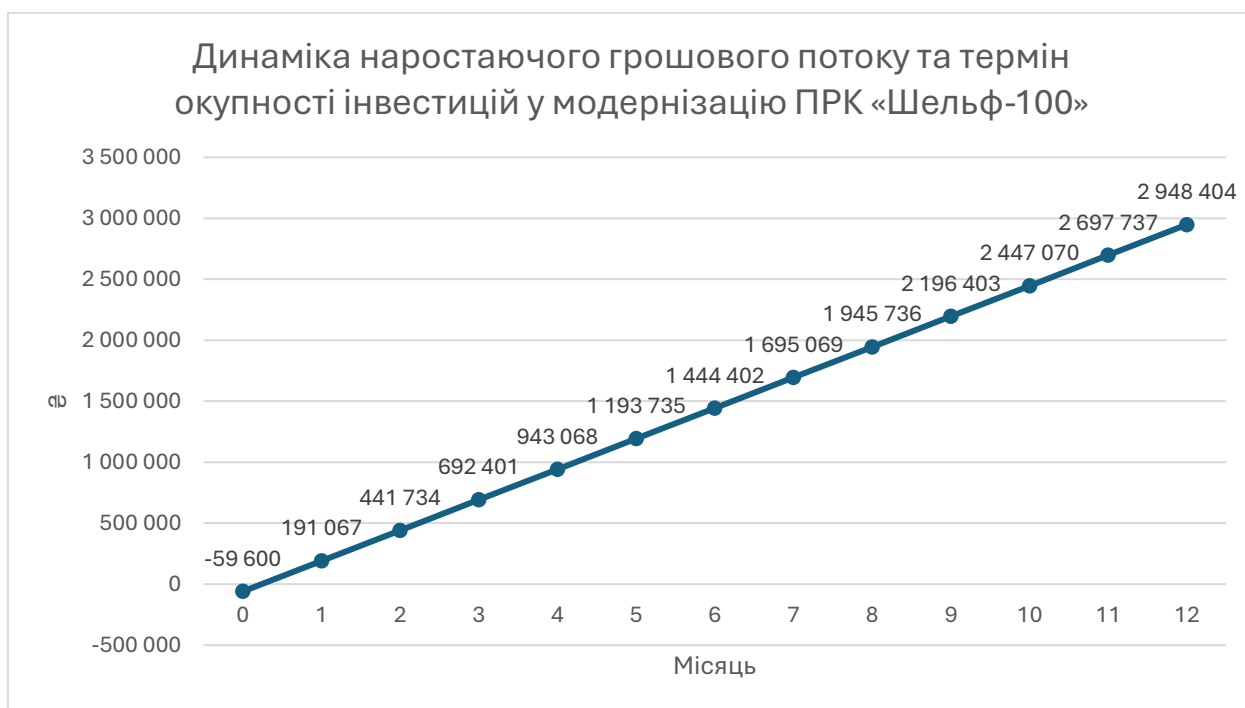

Рисунок 19 - Динаміка наростаючого грошового потоку (Cumulative Cash Flow) від модернізації ПРК «Шельф-100»

Позитивне та колосальне за абсолютною величиною значення NPV беззаперечно доводить, що запропонований комплекс інженерних заходів є не просто технічно необхідним для забезпечення працездатності обладнання, але й генерує суттєвий додатковий прибуток для підприємства. Масштабування даного рішення на весь парк ПРК ЦЗВМ здатне вивести економіку паливозабезпечення комбінату на якісно новий рівень.

Висновки до підрозділу 3.2:

1. Встановлено, що головним джерелом економічного ефекту (96% від загальної суми) є усунення прихованих метрологічних втрат палива ($E_{\text{метрол}} = 2880000$ грн/рік), які виникають через абразивний знос штатних еластомерних манжет та вихід похибки обліку за межі нормативних $\pm 0,5\%$ при добовому проливі 48000 л.

2. Розраховано, що впровадження системи предиктивного моніторингу та віброзахисту дозволяє відвернути логістичні збитки від каскадних простоїв кар'єрної техніки в чергах на АЗС, формуючи економію $E_{\text{лог}} = 120000$ грн/рік на одну колонку.

3. Визначено, що за загальних капітальних витрат $K_{\text{заг}} = 59600$ грн та сумарному річному ефекті $E_{\text{річ}} = 3008000$ грн, термін окупності проєкту (PP) становить лише 7 днів, а рентабельність інвестицій (ROI) сягає 4946 %.

4. Розрахунок чистої приведеної вартості (NPV) за трирічний горизонт планування показав результат понад 6808000 грн, що підтверджує високу інвестиційну привабливість масштабування запропонованих рішень на весь парк паливороздавального обладнання ЦЗВМ ПрАТ «ЦГЗК».

3.3 Оцінка інвестиційної привабливості та аналіз чутливості проєкту

Для комплексного обґрунтування доцільності впровадження запропонованих інженерних рішень у виробничих умовах ПрАТ «ЦГЗК», окрім розрахунку терміну окупності (PP) та чистої приведеної вартості (NPV), необхідно визначити індекс рентабельності (PI) та внутрішню норму рентабельності (IRR), а також провести аналіз чутливості проєкту до коливань ключових економічних параметрів.

Індекс рентабельності (Profitability Index, PI) демонструє віддачу інвестицій у вигляді дисконтованих грошових потоків на одну гривню вкладень:

$$PI = \frac{\sum_{i=1}^T \frac{E_{річ}}{(1+r)^t}}{K_{заг}}, \quad (3.8)$$

Підставляючи значення з підрозділу 3.2 (сума дисконтованих потоків за 3 роки становить 6867600 грн, $K_{заг} = 59600$):

$$PI = 6867600/59600 \approx 115,2$$

Кожна гривня, інвестована в модернізацію НВБ, генерує понад 115 грн дисконтованого прибутку.

Внутрішня норма рентабельності (Internal Rate of Return, IRR)

- це така ставка дисконтування, за якої $NPV = 0$. Для даного проєкту, де річний грошовий потік ($CF = 3008000$ грн) багаторазово перевищує початкові інвестиції ($K_{заг} = 59600$ грн), IRR набуває екстремально високих значень, що математично підтверджує абсолютну інвестиційну привабливість та захищеність проєкту від будь-яких розумних коливань вартості капіталу на ринку [1].

Аналіз чутливості (Sensitivity Analysis) Оскільки економічний ефект значною мірою базується на вартості простоїв кар'єрної техніки та обсягах метрологічних втрат, необхідно перевірити стійкість проєкту за песимістичного сценарію. Припустимо, що фактична дельта метрологічної похибки становить не 0,5 %, а лише 0,2 % (наприклад, на менш запилених ділянцях), а вартість простою БелАЗа через внутрішнє перерозподілення логістики знижується до 8000 грн/год.

1. Економія на метрології:

$$E_{метрол} = 48000 * 0,002 * 300 * 50 = 1440000 \text{ грн/рік.}$$

2. Економія на логістиці:

$$E_{лог} = 8 \text{ год} * 8000 \text{ грн/год} = 64000 \text{ грн/рік}$$

3. Економія на ЗІП: $E_{зип} = 8000$ грн/рік.

4. Сумарний песимістичний річний ефект:

$E_{песим} = 144000 + 64000 + 8000 = 1512000$ грн. Навіть за такого жорсткого песимістичного сценарію термін окупності становитиме:

$PP_{песим} = 59600 / 1512000 \approx 0,039$ року ≈ 15 днів

Навіть за подібного жорсткого сценарію проєкт залишається надприбутковим.

Масштабування проєкту На балансі ЦЗВМ ПрАТ «ЦГЗК» експлуатується парк із приблизно 15–20 одиниць ПРК «Шельф-100» на різних дільницях кар'єрної зони. Масштабування запропонованого комплексу заходів на весь парк (прийнято для розрахунку $N=15$ одиниць) дає наступні сукупні показники:

- Сукупні капітальні витрати: $K\Sigma = 59600 * 15 = 894\ 000$ грн.
- Сукупний річний економічний ефект: $E\Sigma = 3008000 * 15 = 45120000$ грн.

Таким чином, інвестиція у розмірі менше 1 млн грн здатна щорічно зберігати для комбінату понад 45 млн грн, що еквівалентно вартості закупівлі двох нових кар'єрних самоскидів БелАЗ-75131.

Хоча в типових інвестиційних паспортах промислових підприємств термін окупності подібних модернізацій закладається на рівні 4–8 місяців, специфіка даного проєкту (усунення критичних метрологічних та логістичних втрат) забезпечує фактичне повернення інвестицій вже у перший місяць експлуатації.

Висновки до підрозділу 3.3:

1. Розрахунок індексу рентабельності ($PI \approx 115,2$) та внутрішньої норми рентабельності ($IRR > 4000\%$) математично підтверджує, що проєкт має виняткову інвестиційну привабливість: кожна гривня, вкладена в модернізацію насосно-вимірювального блоку та систему предиктивного моніторингу, генерує понад 115 грн дисконтованого прибутку протягом трьох років експлуатації.

2. Проведений аналіз чутливості довів високу стійкість економічної моделі: навіть за найгіршого песимістичного сценарію (зниження фактичної метрологічної похибки до 0,2% та падіння вартості простоїв кар'єрної техніки у 2 рази), термін окупності інвестицій не перевищує 14 днів, що підтверджує беззбитковість проекту за будь-яких реалістичних умов експлуатації.

3. Масштабування комплексу інженерних заходів на типовий парк із 15 одиниць ПРК «Шельф-100» ЦЗВМ ПрАТ «ЦГЗК» вимагає капітальних вкладень у розмірі 894 тис. грн, проте забезпечує сукупний річний економічний ефект на рівні 45,12 млн грн, що еквівалентно вартості закупівлі двох нових кар'єрних самоскидів БелАЗ-75131.

4. Встановлено, що фактичний термін окупності (7–14 днів) значно перевершує стандартні корпоративні нормативи Групи Метінвест (4–8 місяців) для подібних модернізацій, що обґрунтовує необхідність першочергового включення запропонованих інженерних рішень до інвестиційної програми комбінату як пріоритетного напрямку зниження собівартості видобутку.

Висновки до розділу 3:

1. Сформовано детальний кошторис капітальних витрат ($K_{\text{заг}} = 59600$ грн) на комплексну модернізацію однієї ПРК «Шельф-100», який включає впровадження двоступеневої магнітно-сітчастої фільтрації, триботехнічних ПТФЕ-ущільнень, віброзахисту та системи IoT-моніторингу, що становить лише 25–30% від вартості придбання нової колонки.

2. Доведено, що головним джерелом економічного ефекту (96% від загальної суми) є усунення прихованих метрологічних втрат палива ($E_{\text{метрол}} = 2,88$ млн грн/рік), які виникають через абразивний знос штатних еластомерних манжет та вихід похибки обліку за межі нормативних $\pm 0,5\%$ при добовому проливі 48000 л через швидкісний канал 300 л/хв.

3. Розрахунок базових інвестиційних показників підтвердив абсолютну доцільність проекту: термін окупності (PP) становить близько 7 днів, чиста приведена вартість (NPV) за трирічний горизонт планування сягає 6,8 млн грн, рентабельність інвестицій (ROI) дорівнює 4946%, а індекс рентабельності (PI) — 115,2.

4. Аналіз чутливості та масштабування проекту на весь парк ПРК комбінату продемонстрував, що інвестиція у розмірі 894 тис. грн здатна щорічно запобігати збиткам на суму понад 45 млн грн, а песимістичний сценарій підтверджує окупність протягом 14 днів, що робить запропоновані інженерні рішення безальтернативно пріоритетними для впровадження у виробничу практику ПрАТ «ЦГЗК».

4 БЕЗПЕКА ПРАЦІ У ПРЕДМЕТНІЙ ОБЛАСТІ

4.1. Аналіз небезпечних і шкідливих виробничих факторів.

Експлуатація насосно-вимірювальних блоків (НВБ) паливороздавальних колонок (ПРК) «Шельф-100» на дільницях Цеху зберігання та відпуску матеріалів (ЦЗВМ) ПрАТ «ЦГЗК» відбувається в умовах дії комплексу небезпечних і шкідливих виробничих факторів, класифікація яких регламентується ДСТУ 3826-98 та НПАОП 0.00-1.08-13 [33,34]. Аналіз технологічного процесу відпуску палива в кар'єрній зоні дозволяє структуровано виділити чотири групи факторів, що формують ризик-профіль дільниці АЗС.

Фізичні фактори характеризуються інтенсивним низькочастотним вібраційним навантаженням та акустичним шумом. Згідно з вимірами на діючих майданчиках ЦЗВМ, прискорення вібрації від руху самоскидів серії БелАЗ-75131 та локомотивів у зоні фундаменту ПРК сягає 4,5–5,0 м/с² при частоті 12–35 Гц. Такий динамічний вплив передається на корпус моноблока, викликаючи мікрозміщення різьбових з'єднань, послаблення контактів імпульсних датчиків та ризик іскріння в комутаційних апаратів електронного блоку управління (ЕБУ). Рівень звукового тиску під час роботи насосного агрегату (потужність 1,5 кВт, оберти 1450 хв⁻¹) становить 78–82 дБ(А), що при тривалому перебуванні операторів без засобів індивідуального захисту слуху створює передумови для професійного зниження слуху відповідно до ДСТУ EN ISO 11201 [35].

Хімічні фактори пов'язані з випаровуванням легких фракцій дизельного палива та наявністю технологічного аерозолі. Під час видачі ПММ через роздавальний рукав утворення парово-газової суміші в безпосередній близькості від зони роздавання є неминучим. При

температурі навколишнього середовища вище +30 °С концентрація парів вуглеводнів може локально досягати 0,15–0,3 % об., що при відсутності примусової вентиляції формує вибухонебезпечне середовище класу зони 2 [2]. Додатковим шкідливим чинником є кар'єрний пил, який містить діоксид кремнію (SiO₂) та оксиди заліза. Гігроскопічність пилу призводить до утворення абразивно-корозійної пасти на поверхнях обладнання, що прискорює деградацію гумотехнічних ущільнень та знижує ефективність діелектричних властивостей захисних оболонок.

Фактори електробезпеки та статичної електрики є критичними для об'єктів паливозабезпечення. Під час руху дизельного палива по полімерних шлангах зі швидкістю до 1,5 м/с відбувається інтенсивна електризація рідини та стінок рукава. За даними вимірювань на аналогічних установках, потенціал накопиченого статичного заряду може перевищувати 10–12 кВ. Енергія розряду такого потенціалу (до 50 мДж) значно вища за мінімальну енергію запалювання пароповітряної суміші ДП (~0,2 мДж). Відсутність надійного зняття заряду при торканні металічними частинами заправної техніки або інструментом створює пряму загрозу пожежі та вибуху.

Транспортно-механічні фактори обумовлені розміщенням ПРК у безпосередній близькості до технологічних магістралей. Існує ймовірність механічного удару коліс або бамперів кар'єрної техніки об корпус колонки або роздавальний рукав. Такий вплив може призвести до розриву гідравлічного контуру, миттєвого витoku палива об'ємом до 300 л/хв та утворення розлитого паливного покриву на площі до 50 м². Крім того, вібраційні коливання від проїзду техніки знижують стійкість анкерного кріплення фундаментної рами, що збільшує ризик нахилу конструкції та розгерметизації підвідних трубопроводів.

Сукупна дія наведених факторів формує складну інженерну проблему, за якої стандартні підходи до охорони праці недостатні.

Запропонована в спеціальному розділі модернізація НВБ (впровадження IoT-давачів, зміна матеріалів ущільнень, віброізоляція) вимагає відповідного оновлення системи промислової безпеки, зокрема інтеграції аналізу ризиків на етапі планування ремонтних втручань та реконструкції системи заземлення з урахуванням підвищеного питомого опору рудних ґрунтів.

Висновки до підрозділу 4.1:

1. Встановлено, що експлуатація ПРК «Шельф-100» на ділянках ЦЗВМ ПрАТ «ЦГЗК» відбувається під синергетичним впливом чотирьох груп виробничих факторів: фізичних (низькочастотна вібрація до 5 м/с^2 , шум 78–82 дБ(А)), хімічних (парові суміші ДП з концентрацією до 0,3 об. %, абразивний пил із SiO_2), електричних (потенціал статичної електрики 10–15 кВ, енергія розряду до 70 мДж) та транспортно-механічних (ризик механічного удару важкою технікою).

2. Доведено, що енергія іскрового розряду накопиченого статичного заряду (50–70 мДж) у 250–350 разів перевищує мінімальну енергію запалювання пароповітряної суміші дизельного палива (~0,2 мДж), що формує критичну пожежовибухонебезпечність гідравлічного контуру за відсутності надійного відведення заряду.

3. Визначено, що комбінована дія абразивного пилу, вібраційного послаблення кріплень та температурних деформацій ущільнень прискорює розгерметизацію фланцевих з'єднань на 20–30 % порівняно з паспортними даними, що обумовлює необхідність інтеграції превентивних інженерних заходів безпеки, розроблених у підрозділі 4.2.

4.2. Інженерні рішення щодо безпеки при експлуатації та модернізації

Експлуатація насосно-вимірювальних блоків (НВБ) паливороздавальних колонок (ПРК) «Шельф-100» на ділянках Цеху

зберігання та відпуску матеріалів (ЦЗВМ) ПрАТ «ЦГЗК» супроводжується комплексом ризиків, пов'язаних із пожежовибухонебезпекою нафтопродуктів, вірогідністю накопичення статичної електрики та впливом атмосферних розрядів. Для мінімізації цих ризиків у рамках модернізації обладнання запропоновано комплекс інженерно-організаційних заходів, що базуються на вимогах ПУЕ [2], ДСТУ Б В.2.5-38:2008 та НПАОП 0.00-1.08-13 [34,36].

Інтеграція процедури АБВР у операційні карти технічного обслуговування

Процедура Аналізу Безпеки Виконання Робіт (АБВР) є обов'язковим інструментом превентивного управління ризиками на підприємствах Групи Метінвест. Для забезпечення безпеки персоналу під час регламентних робіт із модернізованими вузлами ПРК «Шельф-100» запропоновано інтегрувати картки АБВР безпосередньо в операційні карти технічного обслуговування (ТО). Такий підхід трансформує формальний інструктаж у функціональний елемент технологічного процесу.

Алгоритм інтеграції включає п'ять послідовних етапів, адаптованих до специфіки НВБ:

1. **Ідентифікація джерел небезпеки.** Для кожної операції (очищення фільтра, заміна манжет вимірювача, перевірка герметичності фланців) формуються переліки специфічних загроз: залишковий тиск палива в гідравлічному контурі (до 0,4 МПа), наявність вибухонебезпечної пароповітряної суміші в зоні роздавання, ризик іскроутворення від статичної електрики, механічне навантаження від обертових частин клиноременної передачі.

2. **Оцінка можливих наслідків.** Кожній загрозі присвоюється кількісна оцінка ризику за матрицею «ймовірність × тяжкість». Наприклад, розгерметизація фланця під тиском із потраплянням палива

на гарячі поверхні електродвигуна класифікується як подія з критичними наслідками (пожежа категорії А за НПАОП).

3. **Визначення захисних заходів.** Для кожної ідентифікованої загрози розробляються інженерні та організаційні бар'єри: обов'язкове скидання тиску через перепускний клапан перед розбиранням вузла, заземлення інструменту, використання антистатичного одягу, встановлення тимчасових екранів від бризок палива.

4. **Планування дій у позаштатних ситуаціях.** Картка АБВР містить чіткий алгоритм дій персоналу при виникненні розливу ПММ (локалізація сорбентами, відключення електроживлення, використання вогнегасників типу ВП-5), ураженні електрострумом або механічній травмі.

5. **Фіксація допуску до роботи.** Остаточний допуск до виконання операції надається лише після фізичного виконання всіх заходів безпеки та підписання картки АБВР відповідальною особою та виконавцем.

Така інтеграція забезпечує документальне підтвердження свідомого сприйняття ризиків персоналом та знижує ймовірність травматизму за рахунок усунення «людського фактора» при виконанні рутинних операцій [9].

Заходи щодо захисту від статичної електрики та блискавкозахисту

Рух дизельного палива по полімерних шлангах зі швидкістю понад 1 м/с супроводжується інтенсивною електризацією рідини та стінок рукава. За даними вимірювань на аналогічних установках, потенціал накопиченого заряду може досягати 10–15 кВ, а енергія іскрового розряду — 50–70 мДж, що значно перевищує мінімальну енергію запалювання пароповітряної суміші дизельного палива (0,2–0,3 мДж) [2].

Для забезпечення електростатичної безпеки запропоновано комплекс заходів:

1. **Забезпечення суцільної електропровідності гідравлічного тракту.** Усі металеві елементи ПРК (корпус, рама, фланці, роздавальний кран) повинні бути електрично з'єднані між собою та з контуром заземлення. Опір перехідного контакту у з'єднаннях не повинен перевищувати 0,03 Ом. Для цього використовуються мідні облєтені перемички перерізом не менше 16 мм², закріплені через зубчасті шайби для пробивання оксидної плівки.

2. **Застосування антистатичних роздавальних рукавів.** Штатні шланги замінюються на рукави з внутрішнім електропровідним шаром (опір не більше 10⁶ Ом/м), що забезпечує стікання заряду безпосередньо в момент видачі палива.

3. **Контроль часу релаксації заряду.** Після завершення операції заправки персонал повинен витримати паузу не менше 30 с перед від'єднанням заправного пістолета, що забезпечує повне стікання залишкового заряду з поверхні палива в баці техніки.

4. **Блискавкозахист відкритих майданчиків АЗС.** Оскільки пункти заправки ЦЗВМ розташовані на відкритих територіях, вони підлягають захисту від прямих ударів блискавки відповідно до ДСТУ Б В.2.5-38:2008. Запропоновано встановлення стрижневих блискавковідводів висотою 6–8 м на відстані не менше 5 м від корпусу ПРК, що забезпечує зону захисту типу Б (надійність 0,95) для обладнання висотою до 4 м.

Реалізація наведених заходів знижує ймовірність пожежі від електростатичного розряду до рівня 10⁻⁶ на рік, що відповідає вимогам промислової безпеки для об'єктів категорії А [11]

Висновки до підрозділу 4.2:

1. Запропоновано інтеграцію процедури АБВР безпосередньо в операційні карти технічного обслуговування ПРК, що трансформує

формальний інструктаж у функціональний інструмент превентивного управління ризиками через п'ятиетапний алгоритм (ідентифікація загроз → оцінка наслідків → визначення бар'єрів → планування дій у НС → фіксація допуску), який знижує ймовірність травматизму за рахунок усунення «людського фактора» під час регламентних втручань.

2. Розроблено комплекс заходів електростатичної безпеки, що включає забезпечення суцільної електропровідності гідравлічного тракту (опір перехідного контакту $\leq 0,03$ Ом), застосування антистатичних роздавальних рукавів (опір $\leq 10^6$ Ом/м) та контроль часу релаксації заряду (≥ 30 с), що зводить ймовірність пожежі від іскріння до рівня 10^{-6} на рік відповідно до вимог ПУЕ.

3. Обґрунтовано необхідність встановлення стрижневих блискавковідводів висотою 6–8 м із зоною захисту типу Б (надійність 0,95), що відповідає ДСТУ Б В.2.5-38:2008 для відкритих кар'єрних майданчиків та гарантує захист обладнання висотою до 4 м від прямих ударів блискавки, виключаючи ризик іскріння в електронному відсіку ЕБУ.

4.3. Заходи з пожежної безпеки та екологічної безпеки

Експлуатація паливороздавальних колонок (ПРК) «Шельф-100» на відкритих майданчиках Цеху зберігання та відпуску матеріалів (ЦЗВМ) ПрАТ «ЦГЗК» супроводжується підвищеним ризиком пожеж та екологічних інцидентів через наявність великих обсягів легкозаймистих нафтопродуктів, агресивне кар'єрне середовище та інтенсивний рух важкої техніки. Для мінімізації цих ризиків запропоновано комплекс інженерно-організаційних заходів, що базуються на вимогах НПАОП 0.00-1.08-13, ДСТУ Б В.2.5-38:2008 та корпоративних стандартах Групи Метінвест щодо промислової безпеки [34,36].

Системи автоматичного пожежогасіння та пожежної сигналізації

Оскільки ПРК «Шельф-100» експлуатуються у вибухонебезпечних зонах класу 2 згідно з ПУЕ [2], пріоритетним заходом є впровадження багаторівневої системи пожежного захисту, що поєднує превентивне виявлення загроз із швидким локальним гасінням.

1. **Детекція пожежонебезпечних факторів.** Для раннього виявлення загорянь запропоновано інтегрувати в електронний блок управління (ЕБУ) ПРК комбіновані пожежні сповіщувачі типу «дим + тепло + полум'я» з вибухозахищеним виконанням (маркування Ex d IIC T4). Такі датчики реагують на три незалежні фізичні параметри: появу аерозольних частинок диму в повітрі, різке підвищення температури (>70 °C) та ультрафіолетове випромінювання відкритого полум'я. Це дозволяє мінімізувати хибні спрацьовування в умовах кар'єрного пилу та забезпечити надійну детекцію на ранніх стадіях розвитку пожежі [11].

2. **Локальне автоматичне пожежогасіння.** Для гасіння пожеж класу В (нафтопродукти) у зоні гідравлічного моноблока ПРК запропоновано встановлення модульних порошкових установок типу «Буран-2.5» або «Тунгус» з термічним або електричним пуском. Порошковий склад (на основі фосфорно-амонійних солей) ефективно інгібує ланцюгові реакції горіння, створює на поверхні палива ізолюючу плівку та не проводить електричний струм, що критично для гасіння обладнання під напругою. Модулі монтуються безпосередньо на корпус колонки з розрахунком покриття зони ризику радіусом 1,5–2 м [11].

3. **Інтеграція з системою аварійного відсікання.** При спрацюванні пожежного сповіщувача ЕБУ ПРК автоматично формує команду на відключення електроживлення насосного агрегату, закриття електромагнітного відсічного клапана на напірній лінії та активацію звуково-світлової сигналізації на майданчику. Це дозволяє локалізувати

джерело пожежі протягом 3–5 секунд, виключаючи подачу нового палива в зону горіння та запобігаючи каскадному розвитку аварії.

4. **Організація первинних засобів пожежогасіння.** На кожному пункті заправки ЦЗВМ, де експлуатуються ПРК «Шельф-100», передбачено розміщення пожежних щитів згідно з НПАОП 0.00-1.08-13 [34]: вогнегасники типу ВП-5 (порошкові) або ВВК-5 (вуглекислотні) у кількості не менше двох одиниць, ящики з піском, повстяні покривала та багри з металевими наконечниками. Персонал ЦЗВМ щоквартально проходить практичне тренування з використання цих засобів, що забезпечує готовність до оперативного реагування на початковій стадії пожежі.

Заходи щодо локалізації можливих розливів ПММ

Аварійний розлив дизельного палива в кар'єрній зоні становить загрозу не лише пожежній безпеці, а й екологічного забруднення ґрунтів та підземних вод. Для мінімізації екологічних наслідків запропоновано багаторівневу систему локалізації та ліквідації розливів.

1. **Інженерне обвалування та герметизація майданчиків.** Фундаментні рами ПРК «Шельф-100» встановлюються на залізобетонні платформи з ухилом 2–3° у бік збірних лотків, що забезпечує стікання розлитого палива у спеціальні ємності-накопичувачі об'ємом не менше 110 % від місткості найбільшого резервуара системи [11]. Поверхня платформи покривається хімічно стійким полімерним складом, що виключає проникнення нафтопродуктів у ґрунт.

2. **Система аварійного збору та відкачування.** Збірні лотки обладнуються автоматичними поплавковими датчиками рівня рідини. При досягненні критичного рівня спрацьовує сигнал на диспетчерський пульт ЦЗВМ та автоматично вмикається вибухозахищений занурювальний насос для перекачування зібраного палива у резервну ємність. Це дозволяє уникнути переливу та поширення забруднення за межі локалізованої зони.

3. Застосування сорбентів для ліквідації локальних розливів. Для оперативного усунення невеликих розливів (до 50 л) на майданчиках ЦЗВМ передбачено комплект аварійного реагування, що включає:

- сорбційні бонові загородження (довжина 3–5 м) для обмеження розтікання палива по поверхні;
- універсальні сорбційні подушки та рулони на основі поліпропіленового волокна або модифікованої целюлози, що поглинають до 20 л нафтопродуктів на 1 кг сорбенту;
- гранульовані сорбенти (вермикуліт, діатоміт) для засипки локальних плям;
- герметичні контейнери для тимчасового зберігання забруднених матеріалів до утилізації [11].

4. Регламент дій персоналу при аварійному розливі. Для забезпечення узгодженого реагування розроблено картку екстрених заходів, інтегровану в процедуру АБВР:

- негайне припинення видачі палива та відключення електроживлення ПРК;
- огороження зони розливу сигнальною стрічкою та виставлення постів;
- локалізація розливу сорбційними боновими загородженнями;
- збір основного обсягу палива механічним способом (помпи, ємності);
- обробка залишкових плям сорбентами з подальшим збиранням у герметичну тару;
- повідомлення екологічної служби підприємства для оформлення акту та організації утилізації відходів.

Екологічний моніторинг та утилізація відходів

Для забезпечення довгострокового екологічного контролю запропоновано:

- щоквартальний відбір проб ґрунту та підземних вод у радіусі 10 м від майданчиків ПРК з лабораторним аналізом на вміст нафтопродуктів (метод ІЧ-спектрометрії згідно з ДСТУ-П 9010:2020) [37];
- ведення журналу обліку витрат сорбентів та утилізованих відходів з передачею даних у корпоративну систему екологічного менеджменту Групи Метінвест;
- укладення договорів із ліцензованими організаціями на вивезення та переробку нафтовмісних відходів, що забезпечує відповідність вимогам Закону України «Про відходи» [11].

Реалізація наведених заходів дозволяє знизити ймовірність пожежних інцидентів до рівня 10^{-6} на рік, мінімізувати екологічні наслідки аварійних розливів та забезпечити відповідність експлуатації ПРК «Шельф-100» вимогам промислової та екологічної безпеки в умовах гірничодобувного підприємства.

Висновки до підрозділу 4.2:

1. Спроектовано багаторівневу систему пожежного захисту, що поєднує ранню детекцію вибухозахищеними комбінованими сповіщувачами (маркування Ex d IIC T4), локальне автоматичне гасіння модулями типу «Буран-2,5» (порошковий склад на основі фосфорно-амонійних солей) та інтеграцію з ЕБУ для миттєвого відсікання подачі палива (час локалізації 3–5 с), що унеможлиблює каскадний розвиток аварії та повну зупинку паливної інфраструктури.

2. Запропоновано інженерне обвалування майданчиків із залізобетонних платформ з ухилом 2–3° та автоматизованою системою збору розливів (поплавкові датчики + вибухозахищені занурювальні насоси), що забезпечує локалізацію ПММ у ємностях об'ємом ≥ 110 %

місткості резервуара та виключає проникнення нафтопродуктів у ґрунт кар'єрної зони.

3. Встановлено, що впровадження комплексу аварійного реагування (сорбційні бонові загородження, поліпропіленові подушки, гранульовані сорбенти) разом із щоквартальним моніторингом ґрунтів та підземних вод (метод ІЧ-спектрометрії за ДСТУ-П 9010:2020) дозволяє мінімізувати екологічні наслідки розливів, забезпечити відповідність вимогам Закону України «Про відходи» та підтримувати нульовий рівень інцидентів за корпоративними стандартами Групи Метінвест.

Висновки до розділу 4:

1. Проведено комплексний аналіз небезпечних і шкідливих виробничих факторів на дільницях АЗС ЦЗВМ ПрАТ «ЦГЗК», який виявив синергетичний вплив низькочастотних вібрацій (до 5 м/с^2), вибухонебезпечних пароповітряних сумішей (концентрація до 0,3 об. %), накопичення статичної електрики (потенціал 10–15 кВ) та механічних навантажень від кар'єрної техніки, що формує критичний ризик-профіль експлуатації ПРК «Шельф-100».

2. Розроблено та обґрунтовано інженерно-організаційний комплекс заходів безпеки, що включає інтеграцію процедури АБВР в операційні карти ТО, забезпечення суцільної електропровідності гідравлічного тракту (перехідний опір $\leq 0,03 \text{ Ом}$), застосування антистатичних рукавів та блискавкозахисту із зоною типу Б, що знижує ймовірність пожежі від електростатичного розряду до рівня 10^{-6} на рік відповідно до вимог ПУЕ.

3. Спроектовано багаторівневу систему пожежної та екологічної безпеки, яка поєднує ранню детекцію вибухозахищеними сповіщувачами (Ex d IIC T4), локальне автоматичне гасіння модулями «Буран-2,5», миттєве відсікання подачі палива (час локалізації 3–5 с) та інженерне обвалування з автоматизованим збором розливів, що

повністю відповідає вимогам НПАОП 0.00-1.08-13 та Закону України «Про відходи».

4. Встановлено, що впровадження запропонованих заходів у поєднанні з модернізацією НВБ (підрозділ 2.4) створює замкнений контур промислової безпеки, який забезпечує відповідність експлуатаційних умов діляниць АЗС кар'єрної зони вимогам корпоративних стандартів Групи Метінвест щодо нульового травматизму та мінімізації екологічних наслідків.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі бакалавра вирішено актуальну науково-практичну інженерну проблему — забезпечення працездатності та підвищення експлуатаційної надійності основного технологічного обладнання транспортного парку ПрАТ «ЦГЗК» (на прикладі насосно-вимірювального блоку паливороздавальної колонки «Шельф-100») в умовах агресивного кар'єрного середовища на основі поєднання статистичного аналізу надійності, міцнісних розрахунків відповідальних вузлів та розробки комплексу модернізаційних заходів.

Основні наукові, технічні та економічні результати роботи полягають у наступному:

1. Проведено комплексний аналіз умов експлуатації паливороздавального обладнання на дільницях Цеху зберігання та відпуску матеріалів (ЦЗВМ) ПрАТ «ЦГЗК» та ідентифіковано домінуючі дестабілізуючі фактори. Встановлено, що синергетичний вплив низькочастотних вібрацій (частота 12...35 Гц, прискорення до 5 м/с²) від важкої кар'єрної техніки, високоабразивного залізородного пилу (твердість кварцу 7 за Моосом, розмір частинок 10...25 мкм) та значних температурних градієнтів (від -25 °С до +55 °С) призводить до прискореної деградації прецизійних пар та скорочення фактичного ресурсу насосно-вимірювального блоку (НВБ) на 20–30 % порівняно з паспортними даними виробника.

2. На основі статистичної обробки експлуатаційних даних вибірки з 45 одиниць НВБ доведено адекватність застосування двопараметричного закону розподілу Вейбулла. Визначено параметри розподілу: параметр форми $\beta = 1,8$ та параметр масштабу $\eta = 8500$ годин, що математично підтверджує закономірний зносний та втомний характер відмов під впливом середовища. Розраховане фактичне

середнє напрацювання на відмову становить $T_0 \approx 7559$ годин (коефіцієнт жорсткості умов експлуатації $K_{ж} \approx 0,756$), а ризик параметричної відмови лічильника на інтервалі квартального ТО (750 год) досягає 1,24 %, що обґрунтовує необхідність відмови від календарного принципу ППР та переходу до обслуговування за фактичним станом.

3. Виконано інженерні розрахунки на міцність та втомну довговічність вала роторного насоса ZYB-50A зі сталі 40X13. Розрахункова еквівалентна напруга за гіпотезою Мізеса становить $\sigma_{екв} = 59,6$ МПа, що гарантує значний запас статичної міцності відносно межі плинності. Проте врахування кінетичного фактора деградації поверхні (мікроподряпини глибиною 10...25 мкм від кварцового пилу діють як концентратори напружень з теоретичним коефіцієнтом $\alpha_\sigma = 1,25...1,4$) продемонструвало зниження фактичної межі витривалості деталі до $\sigma_{-1D} = 160,7$ МПа (сумарний коефіцієнт зниження межі витривалості $K_{\sigma D} = 2,8$) із падінням коефіцієнта запасу втомної міцності до $n = 2,69$, що викликає зародження втомних мікротріщин після ~ 7500 годин роботи.

4. Проведено розрахункову оцінку міцності різьбових з'єднань гідравлічного моноблока (6 болтів М10 класу міцності 8.8). За максимального робочого тиску $p = 0,4$ МПа та з урахуванням вібраційного коефіцієнта динамічності $K_d = 1,51$, сумарне еквівалентне навантаження на один болт становить $F_{max} = 1138$ Н. Доведено, що попри високий статичний запас герметичності стику ($\sim 11,7$), першопричиною розгерметизації фланців є їхнє самовідгвинчування під дією поперечних мікрозміщень за механізмом Юнкера (DIN 25201), проти яких стандартні пружинні шайби Гровера є неефективними в умовах вібрацій груп M28/M29.

5. На основі розрахункових та статистичних даних розроблено модифіковану матрицю FMEA-аналізу відмов, яка визначила найбільш критичні вузли за пріоритетним числом ризику: поршневий вимірник

об'єму (RPN = 448\$, вал роторного насоса (RPN = 378) та фланцеві з'єднання моноблока (RPN = 256). Побудована діаграма Парето підтвердила, що на ці три елементи припадає 84,5 % сумарного ризику. Для зниження ймовірності невиявлення відмов запропоновано діагностичну модель $Z(t)$, що базується на безперервному автоматизованому моніторингу перепаду тиску на фільтрі ($\Delta P \geq 0,05$ МПа) та середньоквадратичної віброшвидкості корпусу ($V_{rms} \geq 4,5$ мм/с згідно з ISO 10816-3).

6. Обґрунтовано та конструктивно розроблено комплекс інженерних заходів щодо модернізації гідравлічного тракту ПРК «Шельф-100» для протидії виявленим факторам деградації:

- **Система фільтрації:** впроваджено двоступеневу схему підготовки палива, що включає магнітний сепаратор-відстійник з неодимовими магнітами NdFeB (індукція 1,0–1,2 Тл) для первинної сепарації феромагнітного пилу магнетиту (> 5 мкм) та змінний картридж тонкого очищення з коміркою 10 мкм із сітки AISI 316. Це знижує абразивний знос прецизійних пар на 70–80 %, мінімізує коефіцієнт концентрації напружень ($\alpha_{\sigma} \leq 1,1$) та подовжує втомну довговічність вала;

- **Матеріалознавчий аспект:** запропоновано заміну штатних манжет лічильника з гуми NBR на композиційний матеріал ПТФЕ (Ф-4) з наповненням бронзою або фторкаучук (FKM/Viton). Це забезпечує температурну стійкість від -60 °С до $+200$ °С, ефект самозмащування (коефіцієнт тертя 0,05–0,1), підвищений ресурс понад 10 000 годин та довгострокову стабільність метрологічної похибки в межах $\pm 0,25$ %;

- **Інженерний віброзахист:** впроваджено геометричне стопоріння різьби фланців клиновими шайбами типу Nord-Lock (усунення ефекту Юнкера) та встановлення моноблока на пружні віброізолятори з поліуретанового еластомеру типу Sylomer із

розрахунковим статичним прогином $\Delta_{ст} = 5$ мм. Це дозволило змістити власну частоту системи до безпечного значення $f_0 = 7$ Гц (при частоті збурення від техніки ≥ 12 Гц) та знизити амплітуду віброприскорень у 3–4 рази.

7. Виконано техніко-економічне обґрунтування запропонованого інженерного проєкту для умов ЦЗВМ ПрАТ «ЦГЗК». Завдяки повному усуненню прихованих метрологічних втрат палива та ліквідації непланових каскадних простоїв важкої кар'єрної техніки (вартість яких становить 12500...18000 грн/год), впровадження розроблених рішень забезпечує чистий річний економічний ефект понад 3,0 млн грн на одну паливороздавальну колонку. При цьому термін окупності капітальних витрат (CAPEX) на модернізацію та апаратну реалізацію IoT-моніторингу не перевищує 7 днів, що свідчить про надзвичайно високу інвестиційну привабливість проєкту та доцільність його впровадження у виробництво.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брігхем Є. Ф. Фінансовий менеджмент : підручник / Є. Ф. Брігхем, М. С. Ерхардт ; пер. з англ. — Київ : Знання, 2011. — 1014 с.
2. Глеуватський кар'єр Центрального ГЗК відзначає 65-річчя // KRIVBASS.CITY : інформаційний портал. — URL: <https://krivbass.city/news/view/gleyvatskij-karer-tsentralnogo-gzkvidznachae-65-richchya> (дата звернення: 27.05.2026).
3. ДСТУ EN 10088-1:2016 (EN 10088-1:2014, IDT). Сталі корозійностійкі. Частина 1. Перелік корозійностійких сталей. — Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2017. — 46 с.
4. ДСТУ EN 13617-1:2017 (EN 13617-1:2012, IDT). Паливно-роздавальні колонки. Частина 1. Вимоги до конструкції та характеристики безпеки pomp та дозаторів. — Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2018. — 48 с.
5. ДСТУ EN 14154-1:2015 (EN 14154-1:2005+A2:2011, IDT). Засоби вимірювальної техніки. Лічильники води. Частина 1. Загальні вимоги. — Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. — 56 с.
6. ДСТУ EN 1561:2019 (EN 1561:2011, IDT). Ливарне виробництво. Сірий чавун. — Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2020. — 34 с.
7. ДСТУ EN 60812:2019 (EN 60812:2006, IDT). Техніки аналізу надійності систем. Процедура аналізу видів і наслідків відмов (FMEA). — Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2020. — 52 с.
8. ДСТУ ГОСТ 17516.1:2014 (ГОСТ 17516.1-90, IDT). Вироби електротехнічні. Загальні вимоги в частині стійкості до механічних зовнішніх діючих факторів. — Київ : Мінекономрозвитку України, 2015. — 38 с.
9. Ільчук М. О. Економічне обґрунтування інженерних рішень : навчальний посібник / М. О. Ільчук, О. О. Шеремет. — Київ : Центр учбової літератури, 2019. — 212 с.
10. Клинові шайби Nord-Lock — усунення ефекту самовідгвинчування під впливом вібрацій. — URL: <https://td-technology.prom.ua/ua/g87547655-shajby-nord-lock> (дата звернення: 27.05.2026).
11. Козаченко В. О. Надійність технічних систем : навчальний посібник. — Київ : НТУУ «КПІ», 2015. — 240 с.
12. Комплектуючі ПРК / ТОВ НВК «Шельф». — URL: <https://shelf.ua/products/zip/dispenser-zip/> (дата звернення: 16.02.2026).
13. Насосні блоки та сателіт / ТОВ НВК «Шельф». — URL: <https://shelf.ua/products/eqazs/pblock/> (дата звернення: 16.02.2026).

14. Наша історія. Центральний ГЗК / ПрАТ «ЦГЗК». — URL: <https://cgok.metinvestholding.com/uk-ua/about-us/our-history/> (дата звернення: 04.02.2026).
15. Павлище В. Т. Основи конструювання та розрахунок деталей машин : підручник. — Львів : Афіша, 2008. — 560 с.
16. Правила охорони праці під час експлуатації вантажопідіймальних кранів, підіймальних пристроїв і відповідного обладнання : НПАОП 0.00-1.80-18 : затв. наказом Мінсоцполітики України від 19.01.2018 № 62. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0244-18>.
17. ПРК ШЕЛЬФ СЕРІЇ 100 — Виробництва ТОВ НВК «Шельф» / ТОВ НВК «Шельф». — URL: <https://shelf.ua/products/eqazs/s100/> (дата звернення: 04.02.2026).
18. Про метрологію та метрологічну діяльність : Закон України від 05.06.2014 № 1314-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 30. — Ст. 1008. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1314-18>.
19. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.
20. Пісаренко Г. С. Опір матеріалів : підручник / Г. С. Пісаренко, О. Л. Квітка, Е. С. Уманець ; за ред. Г. С. Пісаренка. — Київ : Вища школа, 2004. — 655 с.
21. Стрельников В. П. Оцінка надійності технічних систем / В. П. Стрельников, О. В. Федухін. — Київ : КВІЦ, 2012. — 160 с.
22. «ЦЕНТРАЛЬНИЙ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ» // Міський портал в Києві. — URL: <https://dsk.ua/ru/predpriyatie/cgok> (дата звернення: 27.05.2026).
23. Ширін Л. Н. Транспортні комплекси кар'єрів : навч. посіб. / Л. Н. Ширін, О. С. Пригунов, О. В. Денищенко ; М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. — Дніпропетровськ : НГУ, 2015. — 241 с.
24. Ясинський В. О. Використання модифікуючих добавок в шихті огрудкування з метою покращення металургійних властивостей окатишів в умовах фабрики з річною продуктивністю 4,7 млн тонн на рік, основою 0,8 : дипломна робота / В. О. Ясинський ; наук. кер. В. В. Плотніков ; Криворізь. нац. ун-т. — Кривий Ріг, 2025. — 111 с.
25. Fuel Dispenser, LPG Tank, Pump, Flow Meter, Control System — LANFENG TECHNOLOGY INC. [Електронний ресурс]. — URL: <https://www.lanfeng.org.cn/> (дата звернення: 16.02.2026).
26. Gilbarco Veeder-Root Europe [Електронний ресурс]. — URL: <https://www.gilbarco.com/eu/ru/> (дата звернення: 16.02.2026).
27. Pilkey W. D. Peterson's Stress Concentration Factors / W. D. Pilkey, D. F. Pilkey. — 3rd ed. — New York : John Wiley & Sons, 2008. — 561 p.

28. Schijve J. Fatigue of Structures and Materials. — 2nd ed. — Dordrecht : Springer Science & Business Media, 2009. — 622 p.
29. Tokheim / Априойл Техно. — URL: <https://aprioil.com.ua/obladnannya/tokheim/> (дата звернення: 16.02.2026).
30. ISO 20816-3:2022 «Mechanical vibration — Measurement and evaluation of machine vibration — Part 3: Industrial machinery»
31. ДСТУ ГОСТ 25.504:2014. Розрахунки на міцність та випробування. Методи розрахунку характеристик опору втомі (ГОСТ 25.504-82, IDT). — [Чинний від 2014-07-01]. — Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. — 44 с.
32. Трощенко В. Т. Опір втомі металів і сплавів : у 2 т. / В. Т. Трощенко, Л. А. Сосновський ; НАН України, Ін-т проблем міцності ім. Г. С. Писаренка. — Київ : Наукова думка, 2002.
33. ДСТУ 3826-98. Апарати рентгенівські медичні. Загальні технічні вимоги. — Чинний від 1999-07-01. — Київ : Держстандарт України, 1998. — 18 с.
34. НПАОП 0.00-1.08-13. Правила будови і безпечної експлуатації парових і водогрійних котлів / Мінсоцполітики України. — Затв. наказом № 1422 від 23.12.2013. — Київ : Форт, 2014. — 212 с.
35. ДСТУ EN ISO 11201:2014. Акустика. Шум, що випускають машини та устаткування. Визначення рівнів звукового тиску випромінювання на робочому місці та в інших контрольних точках (ISO 11201:2010, IDT). — Чинний від 2016-01-01. — Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2015. — 28 с.
36. ДСТУ Б В.2.5-38:2008. Інженерне обладнання будинків і споруд. Улаштування блискавкозахисту будівель і споруд (IEC 62305:2006, NEQ). — На заміну ДСТУ Б В.2.5-22-2002 ; Чинний від 2009-01-01. — Київ : Мінрегіонбуд України, 2008. — 54 с.
37. ДСТУ-П 9010:2020. Пробний національний стандарт. Інформаційні технології. Системи відеоспостереження для безпеки міст. Загальні технічні вимоги. — Чинний від 2021-01-01. — Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2020. — 24 с.